

Голас Радзімы

№ 35 (2176)
30 жніўня 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ГУТАРКА З ГАЛОУНЫМ ПЕДЫЯТРАМ РЭСПУБЛІКІ

«Хворыя чакаць
не могуць»
Стар. 3

ГУРТАВАЦЦА, КАМУ ДАРАГІ ЛЁС БЕЛАРУСІ

«Бацькаўшчына»
contra «Радзіма!»
Стар. 3, 4

М. ВОРВУЛЕУ — ГЭТА ПОСТАЦЬ У НАЦЫЯНАЛЬНЫМ МАСТАЦТВЕ

«Нязгасная песня»
Стар. 7

Уладзімір КРЫВАПУШЧАНКА (на здымку) — старшыня калгаса «Дружба» Ушацкага раёна сёлета асабліва абцяжараны гаспадарчымі клопатамі. Ураджай выспеў, што па ўсёй краіне, што на нашай Беларусі — нябачаны. Такога багатага ўраджаю даўно не вырошчвалі і на Віцебшчыне. Вось толькі ўбраць яго няпроста. Не хапае чалавечых рук, не хапае транспарту, наогул тэхнічных сродкаў для выратавання вырашчанага. Есць надзея, што з дапамогай заводаў, фабрык, арміі, студэнтаў сёлета мы будзем з хлебам. Але час ужо вярнуць селяніну ўсе правы, даць магчымасць зноў стаць поўнаўладным гаспадаром на зямлі. Тады і ўраджай прынясе не толькі клопаты, але і радасць.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ЗВАРОТ

ВЫКАРЫСТАЦЬ ГІСТАРЫЧНЫ ШАНЦ

Камісія Вярхоўнага Савета БССР па адукацыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны звярнулася да ўсіх грамадзян рэспублікі з заклікам урагаваць беларускую мову, культуру, сабе. Жыццё беларускай нацыі ў апошнія дзесяцігоддзі ішло так, што яна апынулася пад пагрозай фізічнага і духоўнага вымірання, гаворыцца ў звароце.

Цень Чарнобыля — і радыяцыйнага і духоўнага — зацёмрыў нашы далагляды. Рэспубліка перажывае цяжкі эканамічны, палітычны і маральны крызіс. Адна з яркавых праяў апошняга — сённяшнія нігілістычныя ці ў лепшым выпадку абьякавыя адносіны да беларускай мовы. Да мовы народа, які шанаву і бярог яе на працягу стагоддзяў як найкаштоўнейшы скарб сваёй душы. Да мовы, на якой створаны вялікая, прызнаная цэлым светам літаратура, беларускі нацыянальны тэатр. Да мовы, якая нядаўна абвешчана ў рэспубліцы дзяржаўнай, роля і значэнне якой ў умовах дзяржаўнага суверэнітэту Беларусі будзе ўвесь час узрастаць. Будзе! — бо ў гэтым зацкаўлены ўсе патрыёты Бацькаўшчыны. Будзе! — бо іначай словы пра духоўнае адраджэнне беларускай нацыі застаюцца пустым гукам. Духоўнасць — твар культуры, а мова — твар і культуры, і самога народа.

Камісія звяртаецца да бацькоў, чые дзеці ўпершыню сёлета пойдучы ў школу, не ўпусціць дадзенага нам, беларусам, гістарычнага шанцу і накіраваць сваіх дзяцей у беларускія школы.

«Будзьце ж дастойнымі вялікіх задач, што паўсталі перад усімі намі, дачкамі і сынамі Беларусі, — задач нацыянальнага беларускага адраджэння! Патрабуіце адкрыцця школ або хаця б на пачатку стварэння класаў на роднай беларускай мове», — заклікае зварот.

Хоць у артыкуле 68 Канстытуцыі Беларускай ССР і было запісана, што Беларуска Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка — суверэнная сацыялістычная дзяржава, нікага суверэнітэту не было. Таму сённяшні дзень паставіў перад намі шэраг праблем, якія ў прамым сэнсе слова трэба адраджаць. Складанасць заключэння Саюза дагавора ў тым, што мы, рэспублікі, хочам новага Саюза. А Саюз хоча застацца старым Саюзам з новай шылдай.

Цэнтр хоча захаваць у сваіх руках як мага больш тых функцый і сродкаў, якімі ён распараджаецца цяпер. Дэкларацыі аб суверэнітэце, якія прыняты практычна ва ўсіх рэспубліках, распрацоўваліся, на маю думку, не столькі з пазіцыі эканамічнага разліку, колькі з палітычных пазіцый — хутчэй адраджаць самастойнасць усіх нашых саюзных дзяржаў, выйсці з падпарадкавання цэнтру. І таму ў перагаворах аб заключэнні Саюза дагавора ўзнікае цэлы клубок праблем, няяснасцей, недагаворанасцей, супярэчнасцей: у першую чаргу — паміж цэнтрам і саюзнымі рэспублікамі, і ў другую — паміж рэспублікамі. Ад таго, наколькі ўзважаны, прадуманы будзе гэты дагавор і з эканамічнага, і з палітычнага пункту гледжання, залежыць, ці будзе наша Беларусь развівацца нармальна, пайнакроўна, незалежна.

(В. ШАЛАДОНАУ, намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР).

ГОЛАС УРАЧОУ

У Мінску, каля Дома палітсветы, адбыўся мітынг. Яго ініцыятары — стачачны (каардынацыйны) камітэт медыцынскіх работнікаў горада і вобласці і Мінскі абласны камітэт прафсаюза медработнікаў.

Як адзначалі прамоўцы, выйсці на вуліцу ўрачоў прымусілі дрэнна арганізаваная работа па ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС (сёння ў вобласці больш палавікі насельніцтва пакутуе на хранічны захворванні, нізка нарадчальнасць і сярэдняя працягласць жыцця, расце колькасць інвалідаў з дзяцінства), немагчымасць аказання своєчаснай і якаснай медыцынскай дапамогі з-за адсутнасці жыццёва неабходных медыкаменту, шпрыцаў, іголак, інструментарыя і абсталявання, мізэрная зарплата пры працягласці рабочага дня да 10—13 гадзін, сацыяльная не-

уладкаванасць медыцынскіх работнікаў.

Удзельнікі мітыngu запатрабавалі да 1 верасня ўрэгуляваць сістэму ап-

МІЖРЭСПУБЛІКАНСКІЯ ДАГАВОРЫ

ПАГАДНЕННЕ АБ СУПРАЦОЎНІЦТВЕ

Урадавае пагадненне аб развіцці эканамічнага, навукова-тэхнічнага і культурнага супрацоўніцтва заключана паміж Беларуссю і Азербайджанам. Яго падпісалі Старшыні Саветаў Міністраў абедзвюх рэспублік.

Беларусь і Азербайджан будуць супрацоўнічаць у вытворчай сферы, гандлі, навуцы, адукацыі, культуры. Цікавыя некаторыя дэталі. Напрыклад, абедзве рэспублікі абавязаліся забяспечыць у гэтым годзе пастаўку адна адной прадукцыі па выдзеленых раней лімітах, існуючых сувязях і дагаворах у поўным аб'ёме. Супрацоўнічаць між сабой могуць прадпрыемствы і арганізацыі абедзвюх рэспублік незалежна ад форм уласнасці і ведамаснай прыналежнасці. Прадугледжана стварэнне сумесных прадпрыемстваў. Прычым не толькі па вытворчасці тавараў, але і іншай прадукцыі.

Каардынаваць усю работу будзе двухбаковая ўрадавая камісія.

У Мінску і Баку вырашана стварыць пастаянныя прадстаўніцтвы рэспублік.

Раней былі заключаны ўрадавыя дагаворы аб развіцці эканамічнага, навукова-тэхнічнага і культурнага супрацоўніцтва паміж БССР і Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікай Малдова і Туркменскай ССР.

ДОСТУП ДА АРХІВАУ

ЗНІМАЕЦА ГРЫФ САКРЭТНАСЦІ

Урад краіны прыняў пастанову аб мерах па расшырэнню доступу даследчыкаў да дакументаў архіваў Міністэрства замежных спраў СССР. Устанаўліваецца, што пасля заканчэння 30-гадовага тэрміну захоўвання ў архівах МЗС СССР грыф сакрэтнасці знімаецца з усіх дакументаў, якія адносяцца да знешняй палітыкі. Выключэннем з'яўляюцца тыя, дзе закранаюцца асабліва важныя дзяржаўныя інтарэсы, а таксама дакументы, абнародаванне якіх магло б паставіць пад пагрозу правы і асноўныя свабоды асобы.

АФГАНСКАЯ ВАЙНА

НЕЛЬГА ДАРАВАЦЬ

Дабіцца маральнай, палітычнай і юрыдычнай ацэнкі афганскай вайны, прыцягнуць да адказнасці ўсіх вінаватых у развязванні гэтай авантуры незалежна ад іх рангу, судзіць, як судзілі фашысцкіх злачынцаў у Нюрнбергу. Усё гэта дзеля таго, каб Афганістан больш не паўтарыўся. Такія мэты ставіць перад сабой Усеагульная арганізацыя бацькоў воінаў, загінуўшых у Афганістане, штаб-кватэра якой месціцца ў Мінску.

Плануецца склікаць агульнасаюзную канферэнцыю бацькоў ваеннаслужачых, якія загінулі ў Афганістане, і звярнуцца да Прэзідэнта СССР, да Вярхоўнага Савета краіны.

Калі ж іх патрабаванні зноў праігнаруюць, то арганізацыя звернецца за дапамогай у міжнародны суд у Гаазе.

Акрамя таго бацькі патрабуюць грашовай кампенсацыі не толькі сем'ям загінуўшых, але і ўсім ваеннаслужачым, што прайшлі Афганістан. А бацькам і дзецім, якія страцілі ў гэтай вайне сьноў, бацькоў, а таксама інвалідам-афганцам штомесячна выплачваць дапамогу ў размеры сярэдняга агульнасаюзага заробатку.

ВЕСТНІ АДУСЮЛЬ

Упершыню ў Савецкім Саюзе ў Мінску пры сінагозе адкрыты лагер для яўрэйскіх дзяцей. Яго арганізатарамі сталі таварыства яўрэйскай культуры пры Беларускай фондзе культуры і амерыканскай рэлігійнай арганізацыі «Хабаг». Дзеці вучаюць тут іўрыт, асновы Торы, развучваюць яўрэйскія песні і танцы, атрымліваюць паняцце аб сваёй нацыянальнай культуры.

Лена Бруй, вучаніца Карцэвіцкай сярэдняй школы Нясвіжскага раёна заняла першае месца сярод навучэнцаў 10-х класаў рэспублікі на алімпіядзе па французскай мове. У ёй удзельнічалі 17 школьнікаў, а найбольш здольнай аказалася Л. Бруй. Ёй уручаны дыплом I ступені Міністэрства народнай адукацыі БССР і бясплатная публікацыя ў Парыж.

Дэгуатары вядомай заходнегерманскай фірмы «Гамбрынус», паспытаўшы нядаўна аршанскае піва, тут жа прапанавалі мясцовым піваварам запатэнтаваць тэхналогію яго вытворчасці. Пасля мясцовых майстроў не выпадковы. Аршанскае піваварні спаўняецца сёлета 107 гадоў. Рэцэптура і тэхналогія напітку адпавядае самым сучасным стандартам. Этыкетку піва, якое пачынае выпускаць фірма «Гамбрынус», упрыгожвае герб горада Оршы.

3 ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ

КДБ ЧАСОУ ПЕРАБУДОВЫ

Днямі адбылася прэс-канферэнцыя журналістаў з кіраўніцтвам Камітэта дзяржаўнай бяспекі БССР, наладжаная аддзелам інфармацыі Савета Міністраў БССР і аддзелам грамадскіх сувязей КДБ. На сустрэчу была запрошана таксама здымачная група Беларускага тэлебачання, што дало магчымасць паслухаць і ўбачыць прэс-канферэнцыю ўсім, каго цікавіць дзейнасць гэтай арганізацыі ў час перабудовы і публічнасці.

Пра тое ж, што цікавіць яна вельмі многіх, расказаў у сваім выступленні першы намеснік старшыні КДБ БССР Эдуард Шыркоўскі. Ён сказаў, што апошнім часам іх ведамства атрымлівае надзвычай многа пісьмаў ад грамадзян з крытычнымі заўвагамі, нават з прапановамі рэарганізаваць КДБ, стварыць у будынку яго музей. Гэтага магло б не быць, каб людзі больш ведалі аб рабоце органаў дзяржаўнай бяспекі, аб задачах, што стаяць перад імі ў цяперашні нялёгка перабудовачны час. Адаваць будынак КДБ пад музей пакуль што рана.

Асноўнай работай камітэта з'яўляецца контрразведка. Дэмакратызацыя, публічнасць, адкрытасць нашага грамадства стварылі спрыяльныя ўмовы для выдання падрыўной работы замежнымі спецслужбамі супраць Савецкага Саюза, супраць Беларускай ССР. Замежныя разведкі імкнуцца здабыць максімум патрэбнай інфармацыі. Вядома, што прэзідэнт Буш не прымае ніводнага адказнага рашэння, пакуль не праіраца са сваімі спецслужбамі.

З кожным годам павялічваецца паток замежных турыстаў у нашу рэспубліку. У 1988-89 гадах з іх ліку выяўлена 9 чалавек, якія з'яўляліся кадравымі супрацоўнікамі разведкаў, яшчэ больш сярэд гасцей было эмісараў замежных падрыўных цэнтраў.

Зусім натуральна, што КДБ вядзе і разведку. «Нам трэба ведаць пра апошнія дзесяцігоддзі навукі і тэхнікі, — сказаў Э. Шыркоўскі. — Мы павінны ведаць пра наспяваючыя крызісныя сітуацыі, ваенныя канфлікты, нарэшце, мець звесткі аб падрыхтоўцы да ваенных замежных дзяржаў». Непачаты край работы для органаў і ў эканоміцы. Яны аберагаюць многія камерцыйныя сакрэты, навуковыя адкрыцці і тэхналогіі, за якімі ганяюцца спецслужбы. На жаль, многія людзі губляюць пільнасць, адкрытасць абарочваецца вялікай шкодай. Нядаўна ў адной з амерыканскіх газет быў апублікаваны артыкул, прысвечаны трагічнаму лёсу падводнай лодкі «Камсамалец». У ім аўтар адзначае, што дзякуючы публічнасці ў СССР, у друку трапілі звесткі аб караблі, якія здзівілі іх. Начальнік разведкі ВМС ЗША контр-адмірал Т. Брукс адзначыў, што яны атрымалі такія бяспэжныя звесткі аб Савецкім Саюзе, для збору якіх з прымяненнем традыцыйных разведвальных метадаў давалася 6 выдаткаваць мільёны долараў і патраціць доўгія гады.

Зараз ідзе стварэнне сумесных з замежнымі фірмамі прадпрыемстваў, мы заваёўваем міжнародны рынак. Дапамога разведчыкаў неабходна і тут, каб абараніць інтарэсы сваёй краіны, не раскрыць сваіх сакрэтаў, ведаць намеры партнёраў.

Сустрэч, падобных на гэту, пакуль што было ў рэспубліцы нямнога, і таму пытанні ў журналістаў былі самыя розныя. Было, напрыклад, такое: ці апраўдаваў КДБ затраты на сваё ўтрыманне? Паняцце рэнтабельнасці КДБ цяжка вылічыць у тонах, ці нават рублях, аднак можна прывесці прыклады, калі ў выніку аперацый, праведзеных супрацоўнікамі камітэта, у дзяржаўную казну вярталіся дзесяткі мільёнаў рублёў. Хацелі журналісты ведаць, ці праслухоўваюцца арганізацыя КДБ тэлефонныя размовы, ці ёсць на грамадзян асабовыя справы ў КДБ. «Па палітычных матывах на тэрыторыі рэспублікі не праслухоўваюцца ні адна тэлефонная размова, — зрабіў афіцыйную заяву Э. Шыркоўскі. — Палітычным вышукам КДБ не займаецца і асабістыя справы ёсць толькі тых, хто тут працуе».

Для таго, каб жыхары рэспублікі больш былі дасведчаны аб рабоце органаў дзяржаўнай бяспекі, нядаўна ў камітэце створаны аддзел грамадскіх сувязей. Даная прэс-канферэнцыя паказала, што ён пачынае выконваць свае задачы.

БЕЛАРУСЫ ў СІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

«БАЦЬКАЎШЧЫНА» contra «РАДЗІМА»?

Спачатку хадзілі чуткі, па-руках — паасобныя дакументы: дэкларацыя, статут. Нешта выпсывала. Але вось нядаўна праз «ЛІМ» людзі маглі даведацца, што ў Мінску ствараецца згуртаванне «Бацькаўшчына». Быў апублікаваны «Зварот да беларусаў свету» і паведамленне, што 10 верасня гэтага года, пасля завяршэння скарынаўскіх свят, адбудзецца Уставаўчая канферэнцыя згуртавання.

«...гуртавацца ў сваіх шэрагах на грунце чалавечнасці, узаемапавагі і годнасці, вернасці бацькоўскім традыцыям, шанавання духоўных набыткаў роднага народа, усіх людзей добрай волі, як аб'яднаных у суполкі і зямляцтвы, так і паасобных, усіх, каму дарагі лёс Беларусі.»

Так запісана ў звароце пра мэты новай арганізацыі. Запісана прыгожа і ўзнёсла, здаецца, не можа не дайсці да сведомасці беларуса.

Падзяляючы кожнае слова з вышэйнапісанага, я ўсё ж хацеў бы, каб наш чытач даведаўся, як гэта павінна выглядаць практычна, стасуючыся да нашай рэальнасці. Таму, калі ласка, — звяртаюся я да вядомага крытыка Яўгена ЛЕЦКІ, старшыні Аркамітэта, — пра мэты згуртавання, пра патрэбы яго ўзнікнення.

— Калі браць чыста фармальнае, знешняе, то амаль кожны народ, еўрапейскі, ва ўсякім разе, мае свае такія структуры, ці то грамадскія, ці нават дзяржаўныя, што займаюцца сваімі суайчыннікамі за межамі краіны. Напрыклад, у Францыі ёсць дэпартамент, які займаецца справамі французцаў за мяжой: ён вельмі разгалінаваны, шмат налічвае людзей. Ну, а ў іншых гэта чыста грамадскія арганізацыі. У нас такой структуры, якая б займалася сувязямі з усімі беларусамі за мяжой, няма.

Мы ведаем, што за мяжой, у іншых рэспубліках краіны, ёсць ужо згуртаванні беларусаў. Але ўсё-такі яны аб'ядноўваюць толькі пэўны працэнт нашых суайчыннікаў і, відаць, не найбольшы працэнт. Многа людзей знаходзіцца па-за гэтымі арганізацыямі. Цяжка нам гаварыць, чаму яны не прымаюць удзел у патрыятычным руху, але факт застаецца фактам. Я ведаю па сваіх земляках, якія прыязджаюць з усяго далёкага свету. Яны захоўваюць і мову, і традыцыі, але яны пра гэтыя задзіночаны і не чулі. Задача нашай арганізацыі, як задумваецца, нашага згуртавання — наладжваць кантакты не толькі вось з гэтымі сведомымі беларусамі, якія выехалі некалі з краю і збераглі сваё нацыянальнае аблічча ў чужым асяроддзі, але і з тымі, якія забыліся, што ў іх ёсць сваё мова, культура. Нам трэба шукаць сувязі і да іх. Тут напрамую не пойдзеш. Адна справа мець дачыненне з беларусамі сведомымі, цалкам сведомымі. Да іх і звяртацца на сваёй мове. А тут, відаць, трэба карыстацца нейкай мовай-пасрэднікам на першым часе, дзесяці і дзюма мовамі (маю на ўвазе нашы выданні). Гэта вельмі важны момант і яго мы павінны ўлічваць, калі будзем працаваць з беларусамі Савецкага Саюза. А іх там мільёны. Раней з імі наогул ніякай работы не вялася. Не вялася адсюль, з рэспублікі, на арганізаваным узроўні, і там таксама. Я ведаю, калі ў Маскве былі спробы арганізавацца, ім проста не дазвалялі. А цяпер сітуацыя памянялася, цяпер узнікла ўжо афіцыйна зарэгістравана пры Беларускім фондзе культуры дзесяці зямляцтваў. Апрача гэтага ёсць і такія, якія пакуль не рэгістраваліся. Пакуль што гэта першыя праявы нацыянальнага руху, і наша задача дапамагчы адсюль, з Мінска, вёсці ім культурную работу.

— Але ці ж не гэтымі сувязямі займаецца Беларускае таварыства «Радзіма»?

— Вядома, ёсць сувязі па партыйнай лініі і па дзяржаўнай лініі. І вось па лініі таварыства «Радзіма» такія кантакты наладжваліся. Але гэта ўсё-такі мела нейкую сваю, вузкую спецыфіку. Мы маем на мэце ўвогуле ўвесць арэал беларусаў. А калі гаварыць пра «Радзіму», напрыклад, то яна займалася толькі беларусамі, якія былі за межамі Савецкага Саюза.

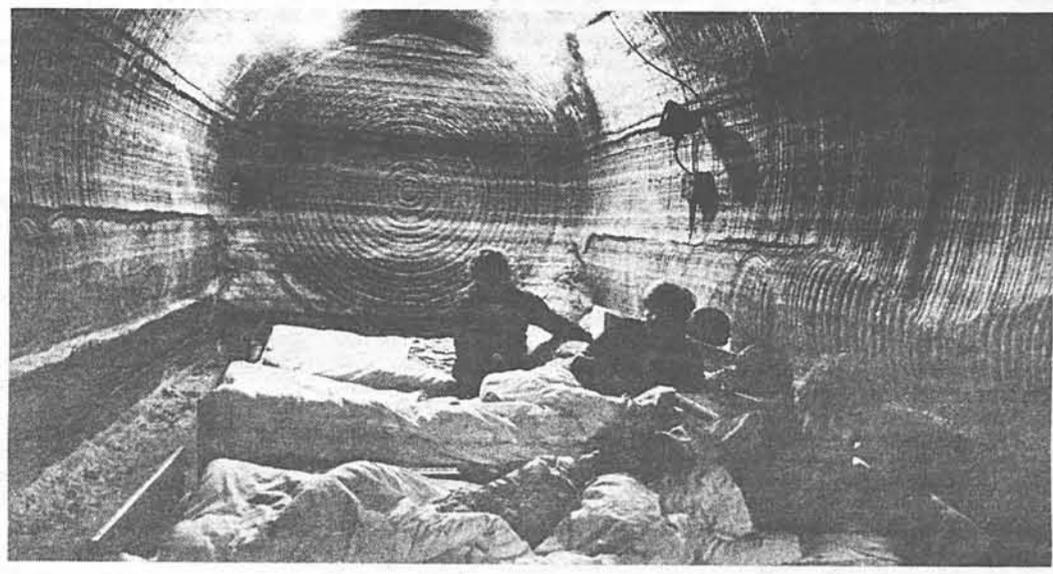
— Удакладніце да перабудовы, — толькі тымі беларусамі, якія жывуць на Захадзе, у капіталістычных краінах. Таму гэта лічылася, як беларусы ў сваёй і сацыялістычнай краіне, то яны не маюць патрэбы ў нашай апецы. Таму што ўлада аднолькавая, мэты адны і тыя ж, значыць яны там маюць усё тое, што і мы маем.

— Бачыце, удакладненне вельмі дарэчы, і яно яшчэ больш, мне здаецца, іграе на нашу ідэю. Вось выходзіць з таго, што іншыя народы маюць свае аб'яднанні, а мы не маем, і задумана згуртаванне. А патрэбы гэтага ў нас яшчэ большыя, чым у іншых народаў: усё звязана са станам нашай нацыянальнай сведомасці. Не сакрэт жа, што яна ў параўнанні са сведомасцю іншых народаў у сілу гістарычных прычын аказалася менш развітай. І адносіны да замежных беларусаў — адна з праяў гэтай несведомасці. Гэта адна з прычын, чаму паўстае «Бацькаўшчына».

— Другая прычына — гэта чарнобыль, які паставіў нас перад мяжой фізічнага існавання. Ён выклікае боль у тых, хто быў звязаны з Беларуссю, выехаў адсюль некалі. Ёсць неабходнасць наладжваць кантакты, каб аб'яднаць свае намаганні дзеля ратавання народа, не толькі з эміграцыйнай беларускай, але і з яўрэйскай эміграцыяй, польскай...

— Карацей кажучы, з усімі, хто з гэтай зямлі.

— Так, бо наша арганізацыя не толькі чыста нацыянальная, мы маем на ўвазе наладжванне кантактаў з усімі нашымі суайчыннікамі.

На лячэнне ў шахту могуць адправіцца некаторыя пацыенты, хто пакутуе на хронічныя захворванні органаў дыхання. Пульманалагічнае аддзяленне спелеатэрапіі на 60 ложкаў адкрыта пры Цэнтральнай раённай бальніцы Салігорска. Пасля лячэбнага сну ў шахце хворыя вяртаюцца ў надземныя стацыянар, дзе ім створаны ўмовы для адпачынку і, у выніку неабходнасці, дадатковага медыцынскага лячэння. НА ЗДЫМКУ: лячэнне на глыбіні больш за 400 метраў.

АХОВА ЗДAROЎЯ ДЗЯЦЕЙ РЭСПУБЛІКІ

ХВОРЫЯ ЧАКАЦЬ НЕ МОГУЦЬ

Сённяшняя гутарка з галоўным педыятрам Міністэрства аховы здароўя БССР Нонай РЫГОРАЎНАй закранае адну з самых балючых і актуальных для нас праблем — ахову здароўя беларускіх дзяцей. Як вядома, у сувязі з чарнобыльскай аварыяй гэта набыло асаблівае значэнне. Сотні хлопчыкаў і дзяўчынак з Беларусі сёлета паехалі на адпачынак і лячэнне за межы рэспублікі і краіны. Але замежная дапамога не можа вырашыць сітуацыю кардынальна. Усё залежыць ад таго, як будзе наладжана медыцынскае абслугоўванне дзяцей у слаба дома, на Беларусі. З гэтага і пачалася гаворка.

— Так, залог поспеху тут у нашых руках, у руках тых беларускіх урачоў, якія жывуць побач з дзецьмі, бачаць іх амаль штодзень, ведаюць літаральна кожнага ў твар, карацей, усё залежыць ад рэспубліканскай практычнай педыятрыі, — расказала Нона Рыгораўна. — Ні для кога не сакрэт, што фінансаванне аховы здароўя ва ўсёй нашай краіне вялося па так званаму астаткаваму прынцыпу. У першую чаргу адшукваліся грошы і матэрыяльныя сродкі на будаўніцтва вялізных заводаў, электрастанцый... А потым, калі што-небудзь заставалася, згадалі пра бальніцы, паліклінікі, санаторыі.

— Асабіста мне здаецца, што ахова здароўя дзяцей да нядаўняга часу была нават у горшым стане, чым дарослых...

— Магчыма і так. Але сёння сітуацыя ў нечым змянілася. Мы маем наступныя лічбы, якія могуць ілюстраваць яе. Дзеці зараз складаюць прыкладна 23 працэнта ад усяго насельніцтва Беларусі. У той жа час на ахову іх здароўя выдаткоўваецца 30 — 40 працэнтаў выдзеленых усёй медыцыне сродкаў. Такі паварот пачаўся недзе з 1988-га года. Але трэба ўлічыць яшчэ адну акалічнасць, якая не дае нам падстаў асабліва радавацца сказанаму. Справа ў тым, што сама сума выдаткаў на медыцыну пакуль што паранейшаму невялікая.

— Адзін з галоўных паказчыкаў стану дзіцячай медыцыны — дзіцячая смяротнасць. Як тут у нас справы!

— На Беларусі дзіцячая смяротнасць па стацыйнасці складае ў сярэднім 11,7 на 1000 народжаных. Гэты паказчык — з самых нізкіх у СССР. Мы ідзём недзе пасля Літвы і Латвіі.

Дарэчы, што тычыцца нараджальнасці. Апошнія два гады яна ў рэспубліцы зменшылася. Тут, безумоўна, паўплываў чарнобыльскі сіндром: людзі сталі проста баяцца раджаць дзяцей. Такая сітуацыя складаецца ў цэлым па Беларусі, а не толькі ў Гомельскай або Магілёўскай абласцях. Між іншым, для даведкі: на Магілёўшчыне сёння дзіцячая смяротнасць ніжэйшая за агульнарэспубліканскую — 10,2. У даным выпадку хутчэй за ўсё паўплывала тое, што ў сувязі з чарнобыльскім забруджаннем яе тэрыторыі значна ўзрасла ўвага медыкаў да хворароў вобласці, лепшай стала меддапамога і дарослым, і дзецям. Гэта яшчэ адзін яркі прыклад таго, як многа залежыць ад узроўню медыцынскага абслугоўвання.

— Чаго ж нам не стае ў першую чаргу? Кваліфікаваныя урачоў! Медыцынскай тэхнікі! Лекаў! Бальніц!

— Будынкамі, што выкарыстоўваюцца пад бальніцы, паліклінікі, медыцына практычна забяспечана. А вось медыцынскага абсталявання катастрофічна не хапае. У сувязі з тымі ж чарнобыльскімі справамі, медыкам для дародавай дыягностыкі трэба мець дастаткова ультраулавочных апаратаў. Іх закупляюць на валюту ў Японіі і ЗША. Так, сёння мы ўжо маем іх. Але трэба значна больш. Ёсць пільная патрэба ў сучасным абсталяванні для дыягнаставання захворванняў крыві. Асабліва ў забруджаных радыенуклідамі раёнах. Але зноў-такі: набыць яго

можна за свабодна канверсуюмую валюту, з якой так туга не толькі ў самой Беларусі, але і ў краіне.

— Як усё ж такія справы са здароўем у дзяцей з забруджаных раёнаў!

— Першае і галоўнае, што хачу сказаць: мы, медыкі, вельмі спадзяемся, што сем'і з малымі дзецьмі з гэтых забруджаных раёнаў будуць тэрмінова пераселены.

Наогул па рэспубліцы ўзята на ўлік 37 тысяч дзетак, якія ў той ці іншай ступені пацярпелі ад чарнобыльскай радыяцыі. Многія ўжо даўно жывуць у «чыстых» зонах. Але медыкі паранейшаму трымаюць іх пад пастаянным кантролем: раптам здарыцца аддаленае праўленне атрыманага апрамянення. Створана нават спецыяльная ўстанова, якая вядзе гэты рэгістр і абследванне занесеных у яго людзей.

— З гематалагічным дзіцячым аддзяленнем у Мінску склалася вельмі драматычная, калі не сказаць, трагічная сітуацыя. Там няма ніякіх умоў для лячэння смяртэльна хворых дзетак. Гэта ўбачыла ў адной з тэлепраграм не толькі ўся Беларусь, але і ўся краіна. Абурэнне, гнеў, якія выклікалі тыя тэлекадры, абгрунтаваны на ўсе сто працэнтаў.

— Сёння ў гематалагічным аддзяленні 1-й клінікі ў Мінску адбыліся значныя змены. Хаця праблема з лячэннем хворых на лейкемію дзяцей увогуле пакуль не вырашана на Беларусі...

І галоўнае ў тым, што ў нас пакуль няма ўмоў, каб рабіць неабходную ў такіх выпадках перасадку касцявога мозгу. Праз некалькі гадоў у Мінску, спадзяемся, з'явіцца сучасны гематалагічны цэнтр, вось тады можна будзе гаварыць пра кардынальнае вырашэнне праблемы. А пакуль... Хворыя дзеці чакаць не могуць. Таму дэдуцыя разлічваецца ў значнай ступені на дапамогу звонку; каб не губляць час, адпраўляем на стажыроўку, вучобу за мяжу нашых спецыялістаў; стараемся даставаць неабходныя лякарствы.

Лячэнне за мяжой каштуе вельмі дорага. Грошай узяць практычна няма дзе. Спадзяемся на спагадлівасць найбольш «багатых» беларускіх прадпрыемстваў.

— Сітуацыю вы абмялявалі вельмі сумна...

— Сітуацыя, вызначым так, складаная. Але трэба шукаць выйсце. У прынцыпе нельга сказаць, што нашы дзеці знаходзяцца ў дрэнным стане. Наогул яны сёння значна лепш дагледжаныя. Стала менш прыроджаных парокаў. Медыкі імкнучыся ліквідаваць усе фактары, якія спадарожнічаюць росту захворванняў. Так, прыняты больш жорсткія нормы на ўтрыманне нітрату ў прадуктах харчавання.

— Нона Рыгораўна, ці можна ўсё гэта аднесці і да сяла, якое традыцыйна знаходзілася ў нас у горшых умовах, чым горад!

— Так, можна. Наогул у вёсцы існуе свая асобная сістэма аховы здароўя. У сяло па графіку абавязкова наведваюцца ўрачы розных спецыяльнасцей. Існуе таксама парадак безадмоўнай гаспіталізацыі па першаму выкліку ўрача. Дзіцячыя аддзяленні размешчаны ў асноўным у раённых бальніцах, таму што там сёння сканцэнтравана неабходнае медыцынскае абсталяванне, працуюць кваліфікаваныя спецыялісты. Дарэчы, у адрозненне ад гарадскіх, вясковыя дзеці гаспіталізуюцца разам з маці, для якіх у бальніцы ствараюцца ўсе ўмовы для догляду за хворымі дзецьмі.

— Дзякуй вам за гутарку, Нона Рыгораўна. Будзем спадзявацца, што нашчас сітуацыя ў нашай сістэме аховы здароўя дзяцей значна палепшыцца. Гэта вельмі важна для ўсіх нас. Гутарку вяла Галіна УЛІЦЕНАК.

(Заканчэнне.

Пачатак на 3-й стар.). дзесяткаў. У Літве крыху больш развіты гэты рух. Але калі ўзяць перадавыя часы, што тады тварылася ў Заходняй Беларусі, на той жа Віленшчыне, і цяпер, дык не да параўнання. — Я прачытаў ваш Зварот у «Ліме». Гэта сама ўзнёслаць. Але ж будзем рэалістамі: беларусаў цяжка зварухнуць з месца. Мой скептызм пацвярджаюць і вось гэтыя словы. Я вам зараз прачытаю некалькі радкоў з беластоцкай «Нівы». Напісаў іх усім нам добра вядомы пісьменнік і грамадскі дзеяч Алякс Барскі: «Стан беларускай нацыянальнай свядомасці ўсім вядомы. Дайшлі мы да такой ступені самапагарды, што мабыць ва

роце, які звернуты да беларусаў свету, вы ўсё ж гаворыце пра ідэю згуртавання беларусаў Савецкага Саюза, не адмаўляючы ў гэтым астатнім, што жывуць у іншым свеце. Вось і цяпер мы з вамі гаворым у асноўным пра «савецкіх» беларусаў. Расстаўце тут, калі ласка, кропкі над ёй».

— Я хацеў бы, каб мяне зразумелі правільна. З аднаго боку, заклік да беларусаў свету. Былі ў нас ваганні: калі мы маем на ўвазе перш за ўсё работу з беларусамі Савецкага Саюза, то і заклік трэба рабіць да беларусаў Савецкага Саюза. Ну, а потым так лагічна ўзнік шэраг праблем: як Літву лічыць, тым больш з перспектывай на яе незалежнасць — гэта

давер да таварыства тых беларусаў, з якімі не хацелі мець кантактаў. Канешне, гэта пераадолець так лёгка не ўдасца. Праўда, пакрысе яно пераадольваецца. Вось вельмі важна было, што запрасілі «Васілёк»...

Я цяпер ведаю, што «Радзіма» шмат робіць дзеля таго, каб арганізаваць сярод суайчыннікаў рух за дапамогу ахвярам Чарнобыля. І было б неразумна, а нават грэшна як бы перабягаць дарогу «Радзіме», адны адным. На жаль, не ўсе разумеюць, што ў той сітуацыі цяжка было быць іншымі.

— Між іншым, якраз учора таварыства «Радзіма» атрымала з ФРГ дар ахвярам Чарнобыля агульным коштам недзе на 1 мільён марак... Але

«БАЦЬКАЎШЧЫНА» contra «РАДЗІМА»?

ўсім свеце знойдзеца не многа народаў, якія маглі б з намі зраўняцца. Так, беларусы гэта народ, які выразна не хоча быць народам».

Ці ёсць рацыя ў Барскага? — Рацыя ёсць, горкая рацыя.

— Дык вось, калі стаць на рэальную глебу, на што мы можам разлічваць, стварыўшы такую арганізацыю?

— Цяжка сказаць, на што мы можам разлічваць... На гэта не трэба заплішчваць вочы і ўяўляць тых, якія недзе далёка, занадта ідэалізавана. Па нас жа саміх відаць, як нельгка людзям скрануць на нейкія канкрэтныя справы. У нас проста часта адсутнічае грамадскае, палітычнае мысленне...

Прыгадваю, як Індзіра Гандзі зрывала з сябе ўпрыгажэнні, калі ўзнікла пагроза Індыі, і аддала іх на фонд абароны народу. Дык вось у нас такія самаахвярных рухаў вельмі мала. Мы дзесяць разоў падумаем, перш чым нейкі рубель адзыхаць ці самога сябе падняць на нейкую справу. Праўда, ёсць прыклады і іншага характару. Вядомы гэтаграфія А. Сабалеўскі з першага закліку ахвяраваў 1000 рублёў. Але ж ведаючы рэальнае становішча і разумеючы яго добра, нельга апускаць рукі і пагаджацца з тым, што замінае. Трэба настройвацца на работу, на цяжкую, карпатлівую работу. Будзем усё ж разлічваць на ахвярнасць, энтузіязм. Веру, калі пачнецца рух, то ён павінен уцягваць людзей. Можна, я не быў бы такім аптымістам, каб не займаўся дваццацімі гадамі, не жыў у былой Заходняй Беларусі. Гэта мне дало добры зарад. Я ведаю, як тады была пераадолена гэтая наша традыцыйная абьякавасць і пасіўнасць. Як звычайныя людзі пачыналі разумець нацыянальную справу і аддаваць сябе ёй. Я сам з Наваградчыны. Гэта быў адзін з самых актыўных нацыянальных цэнтраў. Я ведаю, як да гэтага ставіліся простыя мужыкі. Вось мой бацька. Ён пахадзіў толькі зіму-другую ў школу. А які гэта быў культурны чалавек, абсалютна дасведчаны ў тых справах, што тады рабіліся. Пра нашых паслоў у сойм — Мятлу, Тарашкевіча — ён мне расказваў гадзінамі. А цяпер вазьмі інтэлігентна з вышэйшай адукацыяй, і ён не дасведчаны ў гісторыі. Тады ж усё-такі гэта закруціла людзей. Ёсць адзінкі, якія могуць павесці за сабой многіх.

— Яўген Рыгоравіч, у звароце, які звернуты да беларусаў свету, вы ўсё ж гаворыце пра ідэю згуртавання беларусаў Савецкага Саюза, не адмаўляючы ў гэтым астатнім, што жывуць у іншым свеце. Вось і цяпер мы з вамі гаворым у асноўным пра «савецкіх» беларусаў. Расстаўце тут, калі ласка, кропкі над ёй».

Савецкі Саюз ці замежжа? Як быць з беларусамі з Польшчы, з этнічна беларускіх земляў? Можна, і яны заходзь далучыцца да нас? Што — адмовіць ім? Скажаць, што згуртаванне толькі для нас?! І мы вырашылі, што і зваротаца, і статут ствараць трэба да беларусаў свету. Але, з другога боку, мы добра ведаем, што ёсць ужо такія згуртаванні беларусаў за мяжой і ёсць спробы там арганізавацца ўсім ім на Захадзе. Мы не можам за іх гаварыць. Напэўна, яны самі выкажуць свае адносіны да нашага згуртавання. Заходзь далучыцца да нас ці не.

Я ўжо казаў, што мы выступаем пад сцягам яднання, згуртавання ўсіх беларусаў, незалежна ад іх поглядаў і ўсяго іншага. Мы свядома не пасылалі запрашэнняў на канферэнцыю тым беларусам, якія жывуць на Захадзе. Дзеля чаго? Каб не падумалі, што тут у Савецкай Беларусі ёсць нейкае згуртаванне, якое хоча іх раскалоць. Той, хто прыедзе сам па сабе ці на скарынінскія святы, мы яго запрашаем на канферэнцыю. І мы тут прыемем на канферэнцыі да беларусаў заходняга свету такі зварот: мы заклікаем іх да яднання і прапануем, можна, на працягу наступнага года падрыхтаваць усебеларускі кангрэс, дзе былі б прадстаўлены ўсе — і беларусы Савецкага Саюза, і Польшчы, і заходніх краін. Каб выпрацаваць агульныя прынцыпы яднання. Можна, гэта будзе згуртаванне нацыянальных камітэтаў розных краін...

— Але ж гэтыя функцыі пакуль што выконвае таварыства «Радзіма». Якім будзе ваша стаўленне да «Радзімы»? Як да канкурэнта, ці арганізацыі-партнёра?

— Будзем існаваць як партнёры. Тут трэба зыходзіць з рэальнага разумення таго, калі ўзнікала «Радзіма», якія ў яе былі задачы, якую яна мае сферу свайго ўплыву, якія яе прынцыпы. Можна, знешне гэта моманты фармальныя, але на самай справе яны важныя. У «Радзімы» ёсць свае традыцыі, ёсць і свой плён. Таму што гэта было таварыства, якое ўсё-такі доўгія гады такія кантакты падтрымлівала. Хоць яно, як вядома, не з усімі беларусамі падтрымлівала. Але быў такі час, і ад гэтага нідзе не дзенешся...

— Але ж, акрамя таварыства, нікога другога тады не было, каму было б дазволена падтрымліваць кантакты...

— Сапраўды так. Але гэта наклава як бы пзуны не-

вернемся да «Бацькаўшчыны». У вас ёсць намеры арганізаваць паліграфічную базу, выдаваць свае выданні...

— У статуте многае з разлікам на будучыню. Мы паспрабуем выдаваць газету «Бацькаўшчына», яшчэ штогадовік «Бацькаўшчына» таксама. Гэта будзе публіцыстычны, гісторыка-культурны зборнік. Можна сказаць, што такі зборнік ужо выдаецца маскоўскімі беларусамі пад назвай «Скарынічы». Выдадзена два і падрыхтаваны трэці гадавік. Але адны яны не здолеюць выдаваць, ім трэба дапамагчы, падключыць навуковыя і мастацкія сілы ў рэспубліцы. Гэта можна быць цікавае выданне.

— Яўген Рыгоравіч, вось у звароце вы пішаце: «Калі б мы ўмелі жыць па-людску са сваёй эміграцыяй, яна шмат у чым здолела б нам дапамагчы». Факт, што ў Беларусі стаўленне да эміграцыі (прынамсі, было) не такое, як у Прыбалтыцы ці нават на Украіне. Але ж і эміграцыя наша не такая як прыбалтыйская ці ўкраінская. Тыя даўно ўжо дапамагаюць сваёй Радзіме ў перабудове. Да прыкладу, столькі каштоўных помнікаў нацыянальнай культуры вярнулі свайму народу. А ў нас, нягледзячы на ўсе нашы заклікі, глуха. Праўда, на чарнобыльскае гора некаторыя шчыра адукауюцца. Дзякуй ім за гэта.

Дык вось, ці не празмерныя надзеі на эміграцыю?

— Чакаць ад нашай эміграцыі вялікіх ахвяраванняў не даводзіцца. Па-першае, калі браць рэліквіі, культурныя каштоўнасці, то яна іх не мае. А па-другое, няма той патрыятычнай свядомасці, што ў іншых, якой былі б ахоплены не тысячы, а мільёны нашых землякоў. Мы да перабудовы не хацелі ведаць свядомы беларусаў, яны пакуль што да нас насцярожана адносяцца. Яшчэ вагаюцца і прыглядаюцца. Ды час нам адчуць, што мы не толькі праваслаўныя, католікі, уніяты, партыйныя, беспартыйныя, а проста беларусы. Народ, які мае сваю багатую гісторыю, толькі забыў яе, які мае высокую маральную якасць. Мы ўсё ж разлічваем на вопыт нашай эміграцыі. Думаем і верым, што адгукнуцца на наш заклік беларусы, у якім бы кутку свету яны ні жылі.

— Што ж, хай спраўдзіцца вашы намеры і добрыя задумкі. Багатага плёну «Бацькаўшчыне», хай моцна становіцца на ногі. І шчырага партнёрства з «Радзімай».

Вёў гутарку Вацлаў МАЦКЕВІЧ.

АД СЭРЦА — ДА СЭРЦА

Бадай, што ніхто з нашых замежных суайчыннікаў цяпер не выпраўляецца ў Беларусь, як кажуць, з пустымі рукамі. Ведаючы, пра наша гора (а каб жа яно адно хадзіла!), людзі, якіх лучыць з нашай зямлёй, з нашым народам адзінства паходжання, аддаюць, што маюць і што могуць.

Але сказаць так, значыць не сказаць усю праўду і пакрыўдзіць многіх, хто ахвяруе з пачуцця міласэрнасці. Да нас, да нашых пякучых праблем стаяцца са спагадай і працягваюць руку дапамогі людзі, якія ніколі, можа, і не былі на Беларусі і пачулі пра яе адно праз страшнае слова «Чарнобыль».

Ніна Чарапанавя сама руская і паходзіць з месцаў, далёкіх ад Беларусі, але яна ёй добра вядома, дзякуючы сувязям, якія падтрымліваюць Беларускае таварыства «Радзіма» і Руска-славянскае таварыства ў горадзе Брысбен (Аўстралія), старшынёй якога і з'яўляецца Ніна Інакенцьеўна.

У сярдзіне жніўня Н. Чарапанавя прыехала па справах у Беларускае таварыства «Радзіма» і праз яго перадала на лячэнне хворых ад радыяцыйнай партыі аднаразовых шпрыцаў і некалькі тысяч іголак да іх. Апрача таго, яна прывезла з Аўстраліі дзве каляскі для інвалідаў афганскай вайны. Па рашэнню Беларускага таварыства інвалідаў іх перадалі маладым хлопцам, якія сталі калекамі ў гэтай злачынай авантуры, распачатай не народам нашым, а былымі кіраўнікамі партыі і дзяржавы, Васілю Літвіненку і Уладзіміру Міхалалу.

І шпрыцы з іголкамі, і інвалідныя каляскі — гэта дар членаў Руска-славянскага таварыства і прыхаджан рускіх праваслаўных цэркваў у Брысбене.

НА ЗДЫМКУ: уручэнне каляскі інваліду В. ЛІТВІНЕНКУ. Побач з ім Н. ЧАРАПАНАВА і старшыня Мінскага абласнога праўлення Беларускага таварыства інвалідаў, народны дэпутат БССР М. МАЦКЕВІЧ.

Фота С. КРЫЦКАГА.

ГОСЦІ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ»

ЗАНЕПАКОЕНЫ ВАШЫМІ СПРАВАМІ

Муж і жонка Барысенкі з Англіі — даўнія шчырыя сябры нашай газеты. Вось і сёлета, прыехаўшы ў Беларусь да сваякоў Савелія, яны завіталі да нас у госці, каб падзякаваць за «Голас Радзімы», аказаць газеце матэрыяльную падтрымку.

Першая наша сустрэча на беларускай зямлі адбылася, напэўна, гадоў 20 назад. Былі і тады прычыны для смутку ў нашага гасця: ваеннае ліхалецце закінула Савелія Барысенку на чужыну, назаўсёды адарвала ад дому. Але, бадай, тая сустрэча была больш радаснай. Беларусь адбывалася пасля вайны і даволі ўпэўнена ішла наперад. Тое, што ўбачылі госці сёлета ў Мінску, прывяло іх у роспач, яны ўперта спрабуюць знайсці адказ: хто вінаваты ў цяжкім эканамічным становішчы, у якім апынулася рэспубліка? На жаль, на гэце балючае пытанне і мы самі не можам адказаць адназначна.

— Я ведаю, што нават у хуткім часе пасля вайны былі адменены карткі, — разгублена гаворыць Савелія Барысенка, — а сёння мае сваякі цукар, мыла купляюць па нейкіх бонах.

— Мы чытаем, — працягваў госць, — што многія па кідаюць сёння Савецкі Са-

юз. Толькі не думайце, быццам іх там надта чакаюць. У нас усе бяццы беспрацоўя. А эмігранты — гэта новыя рабочыя рукі. У будучыні — лішнія рабочыя рукі.

Я ўжо казала, што Савелія Барысенка многа гадоў з'яўляецца чытачом «Голасу Радзімы». Некалі газета адыграла не апошняю ролю ў тым, што ён знайшоў дарогу на Беларусь. Цікаўлюся, ці адчуваецца, на яго думку, у «Голасе Радзімы» перабудова.

— Так, у газеце бачу добрыя перамены, — адказвае госць. — Спачатку намёкамі, а цяпер усё смялей яна расказвае пра тое, што тут адбываецца. На вас час паўплываў і лепшы бок, — усміхаецца С. Барысенка. Дарэчы, цяпер многа шуць пра беларускую мову, пра тое, што на ёй зноў дазволена вучыцца, размоўляць. Я да вайны вучыўся ў Магілёве, у нас у школе выкладалі беларускую мову, я яе вучыў і цяпер яшчэ памятаю. Не разумею, якія могуць быць спрэчкі, патрэбна ці не патрэбна беларуская мова. У кожнага народа ёсць родная мова, і яна павінен шанаваць, як Айчыну, як сваю маці.

Д. ЧАРКАСАВА

А час ішоў, сонца ўжо даўно пераваліла зеніт і пачало павольна хіліцца да залітай крыжэю зямлі. Іржава-бурая жыжа хлюпала пад калыццем, наліпала рапаватымі камякамі на конскіх чэравах і нагах коннікаў. І тым і другім надта надакучалі авадні і маленькія мухі. Прывабленыя густым пахам крыві і поту, яны сляпіцай лезлі да ўзмакэральных коней і спацельных людзей. Не адзін чалавек склаў галаву з-за гэтых нясцерпна надакучлівых казьяк: адмагнуўся раз-другі ад гэтай пошасці і не заўважыў, як перад тварам бліснула вастрыё чужацкага мяча.

Не вытрымалі націску крыжакія харугвы, пахіснуліся і нарэшце пачалі збівацца ў разрозненыя купы. Іх тут жа бралі ў кацёл і дружна білі, бы заціснутых у цёмны кут аўчарні ваўкоў. Вялікі магістр адчуў, як цела наліваецца млявасцю, а скроні гарачым абручом сціскае пульсуючы боль. «Няўжо тут пачне круціцца?» — трывожна ёкнула сэрца, ледзь толькі пачуў знаёмыя сімптомы-прадвеснікі прыпадку падучай хваробы. Ён бездапаможна і вінавата, як злоўленае на чымсьці непрыстойным дзіце, азірнуўся і цераз туман у вачах убачыў блыск рыцарскіх даспехаў. Свежыя харугвы, папоўненыя рэшткамі разбітых абознікамі атрадаў латнікаў, абознікамі атрадаў латнікаў, якія другім наваротам яшчэ не ўступалі ў бітву, макалі сваёю ў нябачнай саюзнікам лагчыне. «Цэлых шаснаццаць харугваў! — спыхаўся магістр, як быццам упершыню даведаўся пра іх існаванне. — Ды з імі не толькі канцаць, пачынаць смела бітву можна!». Знікла, бы яе і не было, млявасць, натэрэіраваныя штодзённым фехтаваннем цягліцы ўздуліся тугімі буграмі і зазвінелі радасцю маладой неадольнай сілы. «Ну, цяпер вы ў мяне пакчаце, недаверкі праклятыя! — над галавой у стальным шлеме, які атрымаў назву «жабіна пыса», узляцела сіняватая сталі палаш: — Гот міт унс, форвертс!». І сам павёў ударную групу паміж пагоркаў і пералескаў, каб зняначку наваліцца з боку на непрыяцеля, раптоўным ударам пратараніць яго, расколаць на часткі, прымусяць да ўцёкаў і бяскрыне секчы ў спіну, секчы да знясілення, да знямогі.

Страшна ўявіць, што магло адбыцца, каб ажыццявілася задума Урліха фон Юнгінгена. Але рычаг ад стрэлкі на шкале бітвы ўжо надзейна трымалі

саюзнікі. Вялікі магістр памыліўся, вырашыўшы, што Ягайла і Вітаўт вычарпалі свае рэзервы. Моцна памыліўся. Да ўсяго скроннае прасоўванне крыжакоў амаль адразу ж заўважылі віжы маршалка Чупурны, у распараджэнні якога была разведка. Падыяла крыжакоў і затрымка з-за так звананага паядынку. Адзін з еўрапейскіх гасцей ордэна Дзіпольд Кікерыц фон Дзібер раптам атакаваў Ягайлу, які пад аховай 60 адборных коп'яў назіраў з пагорка за бітвай. Гэты шукальнік прыгод і царскай

чэрава высунулася бялявая, бы пераспелая жыта, галава з васьліковымі вачыма. «Усё...» — абыхава шавяльнулася і знікла ў спрадвечнай цемрадзі любімае слова. Ён яшчэ паспеў заўважыць малюсенькую іскрынку-агеньчык на вастрыі рагаціны. Сталёвае, груба зробленае рукамі вясковага каваля лязо са скрыгатам прашыла панцыр і на ўсю даўжыню ўвайшло ў грудзі пад левы сасок. Неба загайдалася і наўскас паляцела ў светлую бездань.

Бітва набліжалася да канца.

Вялікая бітва закончылася. Адгрымела. Было сем гадзін апоўдні 15 ліпеня 1410 года ад нараджэння Хрыста.

Вітаўт уз'ехаў на пагорак. Пахолкі ледзьве сцягнулі з князя пакаменчаныя і пасечаныя даспехі. Панцыр давалося рассякаць непасрэдна на тулаве. Вітаўт пацягнуўся, выпрастаў плечы і азірнуўся навокал. Усё поле, як акінуць вокам, наўсцаж было ўслана трупамі людзей і коней. Покатам ляжала пыхлівае рыцарства «наймагутнейшай вайскавай аргани-

Польныя пісары падрахоўвалі страты, свае і крыжацкія. Да канца падліку было яшчэ далёка, але ўжо прыблізна ведалі: загінуў увесь капітул і вярхоўка Тэўтонскага ордэна — найсвяцейшы вялікі магістр Урліх фон Юнгінген, вялікі маршал Фрыдрых фон Валенштэйн, вялікі комтур Куно фон Ліхтэнштэйн, вялікі скарбнік Тамаш фон Мярэйт, вялікі шатны граф Альбрэхт Эбергарт, амаль усе комтуры, большасць войтаў і фогтаў.

Захопленыя крыжацкія штандары і «бароды магістра і ўсіх комтураў яго, з мёртвых абдраўшы, у паловіцу ўзялі» і ў абодвух сталіцах, у Кракаве і ў Вільні, у цэрквах святога Станіслава развешаны былі.

Без малаго 500 гадоў не ступаў тэўтонскі бот на беларускую зямлю. Удумаўся: 500 гадоў! Вось адзін з асноўных вынікаў Грунвальдскай бітвы. І сталася гэта дзякуючы баявой садружнасці славянскіх і прыбалтыйных народаў, у тым ліку і ў першую чаргу беларусаў. Асноўнай сілай у разгроме крыжакоў была беларуска-літоўская армія, пераважную большасць якой складалі беларускія харугвы. Менавіта яны першымі ўступілі ў бітву і амаль дзве гадзіны саманасам біліся з закаванымі з ног да галавы ў браню рыцараў з усёй Еўропы. Не хто іншы, як яны знішчылі варожую артылерыю і пяхоту. Ад пачатку да канца бітвы мы іх бачым у самых гарачых кропках гістарычнай сечы. Менавіта аршанцы, смаленцы і мсціслаўцы атрымалі найвышэйшую баявую атэстацыю ўсіх гісторыкаў, пачынаючы з Я. Длугаша. Ян Віліці ў паэме «Пруская вайна», напісанай у 1516 годзе на падставе не падлеглых сумненню матэрыялаў, у першую чаргу ўславіў вяцкую адвагу менавіта сыноў Беларусі, якія самаахварна склалі свае галовы на святы алтар перамогі. Не меншая заслуга і тых, што, як піша летапісец, «з вялікім гонарам і з невымоўным звіцязствам, і на ўвесь свет знакамітую славу асягнуўшы», вярнуліся пад саламяныя стрэхі бацькоўскіх хат. Вярнуліся араць, сеяць, гадаваць дзяцей. Як той шляхціц, што ў памяць аб вялікай бітве і сваім удзеле ў ёй заснаваў ля возера невялікую вёсачку, назваўшы яе Грунвальд. Кажуць, яна і цяпер існуе ў Пастаўскім раёне Віцебскай вобласці. Трэба будзе некалькі з'ездзіць туды і ўшанаваць памяць забытых герояў.

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

СЛАВУТЫЯ АДВАГАЙ НА ВАЙНЕ

славы нечакана выскачыў з-за пагорка і стрымгаю пашыбаваў прама на караля. Шасцідзесяцігадовы Ягайла прыняў баявую паставу, прыкрыўся тарчай і наставіў насустрач кап'ё. Спрактыкаваны ў валоданні зброяй, вопытны паліўнічы і яшчэ надзвычай дужы чалавек, ён лёгка парываў удар, выбіў з рук рыцара кап'ё. Згодна рыцарскага этыкету, ніхто не меў права перашкаджаць паядынку, але польны пісар Збігнеў Алясніцкі імгненна падхапіў кап'ё і з-пад рукі ўвагнаў яго амаль на аршын у падрабрыне самаўпэўненага рыцара. Той кулём зваліўся долу і быў міласэрна дабіты на зямлі.

Тым часам Вітаўт падкінуў з рэзерву яшчэ некалькі харугваў, і Урліх фон Юнгінген не паспеў апамятацца, як быў аточаны праціўнікам. Немцы змагаліся ўпарта, кідаліся з боку ў бок, марна спрабуючы вырвацца з катла. Свістала сталь, ухкалі чаканы, трашчалі хвалёныя латы. Зваліўшы чарговага ворага, вялікі магістр падсвядома адчуў небяспеку і рэзка крутануўся ўправа, але ўжо было позна: яго вочы сутыкнуліся з вачыма хана Багардзіна, ён інстынктыўна памкнуўся, але не паспеў прыкрыцца канём, узяўшы яго на дыбкі. Глухі ўдар чакана прышоўся прама ў лоб. Успыхнула і адразу ж рассыпалася зырккімі іскрынкамі пякуе полымя. Машынальна прышпораны жарабеч адскочыў убок, і тут аднекуль з-пад конскага

Дабівалі ўпартых, тых, якія не ўзнімалі ўгору рукі. Частка вайска пайшла ў пагоню за ўцёкачамі, частка выкурвала крыжакоў з-пад лясных вывартняў, з балотнай твані, з гушчару прыбарэжнага трыснягу, адусюль, куды яны пазашываліся ад помсты і палону. Некалькі тысяч тэўтонцаў у кароткай, але зацятай сутычцы высекла сялянская пяхота падчас штурму крыжацкага лагера. Акрамя чэлядзі і кнехтаў, тут знайшлі свой канец і многія рыцары, якім пашанцавала выслізуць з мясарубкі і дабегчы ў пошуках ратунку да ўмацаванага абозу. Жывымі кідалі толькі тых, якія кідалі зброю і, прасячы літасці, крычалі: «Эрбармэ дзіх майнэр!».

Сярод багатых трафеяў — зброі, вайсковага рыштунку, кавальскага і слясарнага начынна, адзення, правіянту — у абозе знайшлі тысячы ланцугоў і вярвок, шмат суювоў насычанага смалою-жывіцай палатна для падпалаў, некалькі сотняў велізарных, амаль не ў рост чалавека дубовых бочак віна розных гатункаў. З вялікай помпай збіраліся крыжакі адсвяткаваць перамогу над подлымі схізматамі і язычнікамі. Для папярэджання масавага п'янства віно пад незадаволены гул ужо добра павесялелага шарачковага воінства вылілі на шчодро напоеную крывёю зямлю. Па бочцы бургундскага выдзелілі лекарам, прыставіўшы да кожнай па кап'ю аховы з каморнай харугвы.

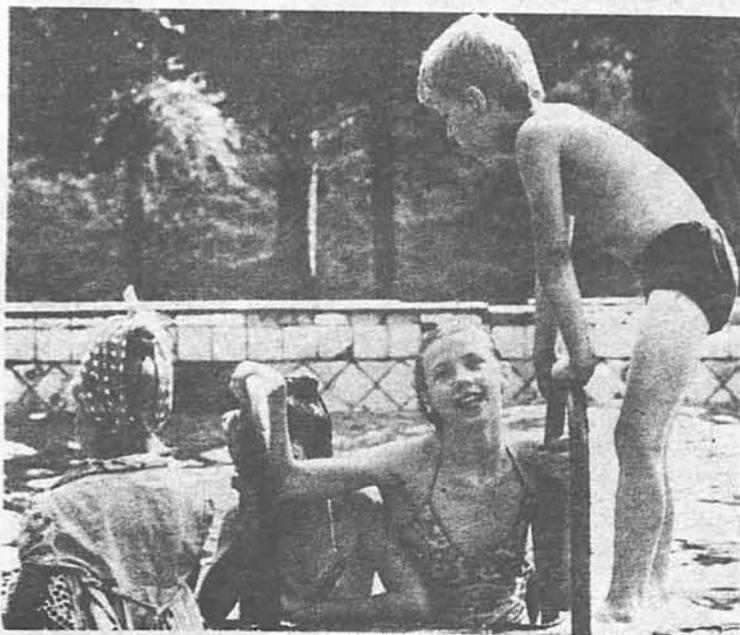
зацы сярэднявечкоўя». Ад белых і шэрых плашчоў здавалася, што тэўтонцаў загінула многа больш. Але гэта толькі здавалася. Князь ведаў, што гэта далёка не так. Страты саюзнага вайска перавышалі крыжацкія, калі не ў тры, дык у два разы... «Намалацілі, — з горыччу замест радасці падумаў ён, — і свайх».

Стомлена заплюшчыў вочы. Уздыхнуў. У памяці ўсплылі спаленыя вёскі і мястэчкі роднага краю. Знявечаныя трупы нізашто забітых людзей, згвалчаныя дзяўчаты і жанкі, разгубленыя позіркы сірот, патухлыя вочы ўдоў... Як наяве, пачуў немые лямант жанчын і стрыманы, амаль бязгучны плач мужчын, жаласлівыя ўсхліпы напалоханых дзяцей... Колькі крыві і слёз прынеслі краіне святыя браты за дзвеце гадоў... Заныла і сваё, асабістае... Даўні боль востра варухнуўся ў сэрцы. Сынкі мае любя... Крывіначкі родныя... Дыпытлівы Іванка... Спагадлівы да кожнага Юрка... Няма... Атруцілі лотры крыжацкія... Абодвух... Плечы князя здрыгануліся, і ён у адчай прыпаў да мяккай конскай шыі. Дотым твару да казытлівай грывы, цёплай і ласкавай, заўсёды супакойваў. Разумны конь адчуў настрой гаспадара і спагадліва заіржаў, прыцішана і крыху сумнавата. Вітаўт асцярожна крануў паводок аброці і кінуў ахове: «У стан караля!»

Ягайла ўжо знаходзіўся ў шатры Урліха фон Юнгінгена.

Станіслаў ЦЯРОХІН.

НА АДПАЧЫНАК У ГРУЗІЮ

Добрых дзелавых партнёраў у арганізацыі адпачынку сваіх работнікаў аб'яднанне «Гомсельмаш» знайшло ў Кутаісім бюро падарожжаў і экскурсій у Грузіі. Каля 15 тысяч пуцёвак на розныя турыстычныя базы, у пансіянаты і санато-

ры як на Чарнаморскім узбярэжжы, так і ў гарах прадаставілі яго супрацоўнікі работнікам прадпрыемства.

Пуцёўкі на адпачынак выдзяляюцца бясплатна. Прафком прадпрыемства вырашыў таксама транспартную праблему,

арандаваўшы ў Беларускім упраўленні грамадзянскай авіяцыі два авіялайнеры ТУ-134 і ТУ-154.

НА ЗДЫМКАХ: намеснік старшын прафкома «Гомсельмаш» Ядвіга БЛАТУН (другая злева) цікавіцца адпачынкам гомельчан у пансіянате «Чырайдані» го-

рада Кабулеці; рака Рыёні. І на яе цудоўных берагах праводзяць час адпачываючыя з Гомеля; гомельскія дзеці аблюбаваў басейн кутаіскай турыстычнай гасцініцы «Хвамллі».

Фота С. ХАЛАДЗІЛІНА.

Мультыплікацыйны фільм «Зорка» — дэбют маладога рэжысёра кінастудыі «Беларусьфільм» Алены Туравай. З'яўляючыся адначасова і сцэнарыстам, Алена спрабуе развіць філасофскую тэму аб сэнсе жыцця чалавека, аб яго пастаяннай незадаволенасці сабой. Яе малюванага героя глядачы будуць назіраць з моманту нараджэння да глыбокай старасці. За дзесяць мінут экраннага часу ён паспее пражыць цэлую вечнасць.

НА ЗДЫМКУ: рэжысёр-мультыплікатар Алена ТУРАВА.

Фота Л. КЛІМАНСКАГА.

ЁСЦЬ У ГОРАДА ДУША...

Пад час II Усесаюзнага конкурсу польскай песні ў Віцебску, які, на думку многіх, прайшоў з несумненным поспехам, ды і пасля даводзілася чуць: маўляў, ці да гучных фестываляў нам зараз? Што яны нам даюць? Такое ж напружанне ў грамадстве, людзям зусім не да мастацтва...

Сваімі думкамі аб фестывалі падзяліўся польскі журналіст з «Жычэ Варшавы» Адам Часельскі.

— Зразумела, мяне вельмі цікавілі выканаўцы польскай песні — маладыя савецкія спевакі розных нацыянальнасцей, што сабраліся ў старажытным беларускім горадзе. Надзвычай кранулі любоў і пранікнёнасць, з якімі выконвалі яны творы нашых кампазітараў і паэтаў. І з боку глядачоў — нязменная цікавасць. Здавалася, я бачыў у іх руках тую нябачную для вoka ніць, што цягнецца з глыбіні стагоддзяў, звязваючы і ўзаемаўбагачаючы нашы славянскія культуры.

Мне вельмі спадабаліся жыхары Віцебска, сам горад. У ім ёсць душа. Тут усе табе ўсімхаюцца, няма той раздражнёнай мітусні, абьякавасці, якія так азмрочваюць сённяшняе жыццё. Аб адным толькі шкадаваў — што на радзіме сусветна вядомага мастака Марка Шагала пакуль няма музея чалавека, праз усю творчасць якога праходзіць вобраз Віцебшчыны, «цвяток радзімы васілька». Ён уплываў яго ў роспіс парыжскага тэатра Гранд опера...

Скажу па праўдзе аб адным балючым моманце, які перажыў у дні знаходжання ў СССР. Гэта — паездка ў Катынь, на месца трагедыі сталінскіх часоў. Вярнуўся аглушаны, уражаны дотыкам да незажыўнай раны.

Але веру, знаю: у гэтыя складаныя часы, калі наша дружба перажывае сур'эзнае выпрабаванне, мы павінны зрабіць усё, каб выратаваць і захаваць яе. Захаваць як заруку збавення ад таго цяжкага і пакутлівага, што было ў нашай агульнай гісторыі.

М. ЖУКОўСКАЯ.

У П Р О Ч К І

АПАВЯДАННЕ

Да шчодрай куцці заставаўся яшчэ тыдзень, але людзі, што хаваліся за фальшывымі тварамі і бародамі, ужо пачалі цягаць свае мякі, бо гэз было выконаць план. Мікіта падаблася, што ў кватэрах дзядоў абступаюць дзеці і слухаюць тую вясёлую лухту, што балбочуць ужо непаслухмяныя языкі. Але назаўтра тыя дзяды, сярод якіх нямала Мікітавых знаёмцаў, адчапіўшы нась і бароды, будуць пахваляцца іншым: каму колькі налілі, хто ў п'яным тумане скіліў да распусты згаворлівую сняготку. А гэта ўжо Мікіта не падаблася.

Плэўся ён ды плэўся сабе дахаты, адразу і не згледзеў, як некуды падзяваліся дзяды-марозы, паменела прахожых, затое зноў ціскануў так, што затрашчалі дрэвы ў парку імя Суворова. Пляц абязлюдзеў, каля пустых лаваў закруціўся і ўзняўся ў паветра белы снежавы віхор. Вечер пагнаў яго ў завулак, дзе цмяна пабліскавалі ліхтары, следам невядома чаму падаўся і Мікіта. З-за рога крамы «Субпрадукты» выйшаў яму насустрэч гарбаты дзед з кульбаю, у нейкім рыззі, не з тых апранутых у форму казенных марозаў. Але твар і барада і ў гэтага былі не свае. Мікіта падаўся знаёмым востры позірк з-пад берасцянае маскі. Няйначай, то быў Баўтрамей, хлапец гадоў пад трыццаць, які рабіў на цагельні. Мікітава рука ўжо цягнулася да пняковай барады, але «дзед» не даўся. Тады Мікіта пляснуў яго па гарбе і адчуў даланей нейкую лайніну, зашпунтую пад рыззё. Мікіта павесялеў. А «дзед» сказаў хрыпаватым Баўтрамейевым голасам: «Пойдзем!» — «Куды?» — толькі і паспеў спытаць Мікіта, як з-за скрынак, прысунутых да крамы, выскачыў, як Піліп з канпель, нехта малы, круглявы, а за ім вылез нейкі худы, даўгалыі. Першы быў у кажусе, вывернутым поўсцю наверх, з рагамі. Другі саўсім страхалуд — абкрыты лахманамі, з якіх тырчаў кій, а на ім круцілася і разявала дзюбу птушыная галава. «Здароў!» — першым сказаў рагаты. Па голасе Мікіта пазнаў Грыбка, а доўгі — гэта, вядома, Баранька, як гэта ён адразу не здагадаўся. Абодва круціліся ў пякарні, слясарні, абодва жылі ў прымак, і, відаць, нясоладка ім так жылося. Грыбок, той бызаў і біты, бо надта раўнаваў жонку да яе палюбоўнікаў, а іх у яе было багата. Дзіва што, хлопцы сабраліся падурэць, абы не ісці дахаты, дзе іх чакаюць кухталі і абразлівыя словы нахшталь «вадзіво-та».

«Гэта вы, хлопцы, пойдзеце збіраць кілбасы?» — здагадаўся Мікіта. «Ага, пойдзем збіраць кілбасы і сала, — з нейкаю загадкаю прамовіў Баўтрамей. — А ты пойдзеш з намі?» Грыбок, не чакаючы Мікітавай згоды, ужо соваў яму ў рукі мех, а Баранька — бубен. На Мікіту раптам зноў набег зухаваты настрой, як тады, калі ён грубіяніў цешчы і піў «Залатога п'яня». Не здарыцца вялікае бяды, калі ён крыху пагуляе з хлопцамі, пазбірае кілбасы. І ў Барсуках, прыгадаў Мікіта, некалі вадзілі «казу», аднак гурт калядоўнікаў год ад году бяднеў на маскі, на песні і жарты. Апошняе калядаванне ў Барсуках, якое ён заспеў падшпаркам, непрыемна ўразаў яго: панылыя постаці, няўпэўненыя рукі, нібы ў гасцей на хаўтурах. Не ведалі, што казаць, што рабіць, і ўсе былі п'яныя. А гэтыя ж, мусіць, умеюць. Хаця тут не Барсукі, мо-

гучы і ў карак накласці, не без гэтага. Але не яму, во, можа, Грыбку, бо такую зграбную купку ямчэй таўчы. Могуць і кажух сцягнуць, развесяліўся Мікіта. А яму б толькі чым морду прыкрыць, каб не пазналі местачкоўцы. Неяк жа будзе. Але ён быў хлапец сумленны, таму для прыліку паспрабаваў пааднеквацца: «Гэта ж, хлопцы, я не ведаю, што там трэба спяваць, гаварыць. Забыўся. Не ўмею». «Не ўмееш — тааё гора, — адказаў на тое Баўтрамей. — Будзеш біць у бубен і падстаўляць мех, калі трэба. І маўчаць. Будзеш у нас за «немца». Вучыся, прыгадавай тое, на што забыўся. А датуль будзеш «немцам».

Хай сабе і «немцам», падумалася Мікіце. Абы кілбасы і сала. Калі што якое, то таўчы будучы не таго, хто маўчыць, а таго, хто крычыць, хто плае, блазнуе, словам, парушае спакой. А мех, у якім будучы кілбасы, гэта добра. Гэта можна. Яму ўжо накінулі на плечы нейкі дзіравы мундур, уздзелі на галаву смярдзючую чорную шапку, а Грыбок спрытна абвёў вугалем бровы, прыляпіў вушы. Цяпер ён ужо быў праўдзівым немца, а можа, і які турак, словам, чалавек нетутэйшы і бязмоўны, і ніхто ў мястэчку яго не пазнае.

Ішла каляда
Успрод ражства...
Несла кішок
Парыжны мяшок.
Ішла свіння па ляду,
Рассыпала каляду...

Хлопцы спявалі, Мікіта біў у бубен, як яму загадалі, і ўсе разам рушылі туды, куды, падскокваючы, то бег, то ляцеў наперадзе ўсіх снежавы віхор. Минулі гаёк, дзе ў шатах зайнелыя дрэваў па-ранейшаму трашчаў зноў, наблізіліся да чалавечага жылга — нядаўна складзеных з каменя і залеза пціпаварховых каробак. Каробкі тыя ў цемры былі як зяры з квадратнымі жоўтымі вачамі, глядзелі наўздзіў абмякава, быццам бы зяры ведалі таямніцу, якая ўсе на свеце робіць нікчэмным: сонца памерла, яно не ўстане заўтра, як не будзе і самога «заўтра» — зямлю ахутае вечная цемра і ўсясветны холад. Усё акалее, застыгне, усё чыста, але нічога не шкада, бо не будзе каму шкадаваць. А ў чэразе зяроў праглынутыя ім людзі яшчэ не ведаюць, яны думаюць, што ім сытна, весела, смачна. З нечага анна прабіваўся на вуліцу гоман, навісквалі жанчыны. Недзе наладзілі гулянку. П'яных Мікіта пайоваўся, задужа сытых — таксама. Але памятаў пра непрацяглую дабрату крыху падлітых і не вельмі абкормлених людзей. На гэтую дабрату ён і спадзяваўся, мусіць жа, ад стала адразу не кінуцца біцца, спярша пачастуюць. Яны ўжо былі ў пад'ездзе, і казіны капят націскаў хлопку побач з лічбаю «1». Мікіту раптам падалося, што следам за казіным рухам нешта змяняецца ў свеце, яно так ці іначай закрэне і яго, нешта пераверне ў ім. Настае яго, Мікітаў, конадзень. Можа быць, зараз абваліцца сцены каменнае клеткі і назаўсёды пахаваюць калядоўнікаў. Але нічога, будынак трывае. Затое расчынліся абабітыя чорнаю цыратаю дзверы, а з-за дзвярэй вытаркнуўся нехта, каго Мікіта пазнаў з вялікай цяжкасцю, як бы глядзеў з далёкае адлегласці.

У парозе стаў нібыта Ігнацька, начальнік аўтакалона, хаця, можа быць, гэта быў ужо і не ён, не чалавек нават — як бы жывы навец. Рукі, твар, лысіна — усё ў яго было сіняе, пад носам вырас лядзшы памерам

Пятро ВАСЮЧЭНКА

з дулю, а Ігнацька як бы і не зваяжаў, на тое, рухаўся і ўсімхаўся як заведзены. Яму цёпла, сытна, весела, чаго ж яшчэ? Прынамсі, ён не кінуўся ляцаць альбо біцца, як быццам і напраўду быў падпіты і наеты ў такой меры, каб не быць злым, таму з ухмылкаю пусціў каляднікоў у хату.

Ім падалося, што ўвайшлі не ў пакой, а ў трупярню. На ўсім, за што б ні бралася рука, была наледзь, пальцы прыліпалі да металу. Мікіта чакаў, што знойдзе ў Ігнацькі жанчыну, а ўбачыў міно дзвюх, і нічога б сабе былі маладзіцы, каб не такія сінія і каб не трэсла іх як у ліхаманцы. У адной з паненак пазнаў Мікіта Грыбкову жонку, азірнуўся на «казу» — тая толькі пакруціла рагамі. У келіхах пазамарзела шампанскае, азызлыя маладзіцы грэблі яго лыжккамі, нібы зморазы, а потым, каб паказаць, што п'яныя, па чарзе цмокалі Ігнацьку ў лысіну. Падскочыў «жораў» і дзёўбануў Ігнацьку ў макуку — таксама пацалаваў. Кабеты зарагаталі, запляскалі сябе па цэпгах. А Ігнацька раптам запунсавеўся, лядзшы пад носам у яго пачаў адтаваць. Тады на сярэдзіну хаты выскачыла «казу», падбрыкваючы, стала выкідаць розныя штукі. З пакоя памалу пачаў вытыхацца трупны дух, забурліла шампанскае ў келіхах і аджыла залатая рыбка ў акварыуме, які Мікіта спачатку быў прыняў за брус зялёнага лёду. Лысіна гаспадара ўжо ззяла чырванню, як велікоднае яйка. Адаграліся Ігнацькавы сярбрукі, твары іх заружавелі, а ў адной дык нават прагнуўся сорам (не ў Грыбковай жонкі, а ў яе прыяцелькі, якая выглядала крыху маладзейшай). Яна пачала накручваць тэлефонны дыск, каб паведаміць свайму чалавеку, што заседзелася ў сярбрукі і вось зараз паедзе дадому. Грыбковая ж сораму не адчувала, яна толькі крыху палагднела — нават паглядзіла «казу» па рагах і прамовіла: «Шэранькая ты мая». У «казы» заблішчэлі вочы — гэтак расчулілася. Тады і гаспадар захацелася пацалавацца з «казою», а потым ён прапанаваў сярбрукам: «Давайце яе падоім, я вам пакажу, як гэта робіцца». І да «дзед» чапнуўся павесялелы Ігнацька: «Дзе гэта, дзядзька разжыўся на такую фэйную бабскую паддзёўку? Можа б, пазычыў калі на вечар — да дзвядцят шадзіць?» А «немцу» Ігнацька сказаў, каб ён не журчыўся, бабу яму абавязкова знойдуць. У мех паляцела колца кілбасы, ладны брус сала і бутэлька балгарскага віна «Цыцка». Вясёлы гаспадар праводзіў каляду да парога і прасіў яшчэ заглядаць. А яны яму адспявалі ў падзяку:

Будзь, ваша, здароў,
Жай рыны бароў!
Май торбу грошы,
Жыві ў раскошы!
Май усяго даволі,
А бяды ніколі!

Што б ні бачыла каляда ў тую ноч, Мікіта мала чаму дзівіўся. Цяжка было яго чымсьці ўразіць пасля таго, што ён нядаўна бачыў на свае вочы: сонца назаўжды скочвалася ў прорву, каб сканаць. Нічога дзіўнага не было ў тым, што ў наступнай кватэры, куды яны завіталі, цэлая кумпань ссіне-лых людзей-нябожчыкаў горбілася над застыглымі стравамі і пітвам, і кожны з іх прыкідаваўся, што п'яны і вясёлы. Хлебны дух, што ўвайшоў у пакой разам з калядоўнікамі, адразу перабіў цяжкі трупны смурод. «Жораў» па чарзе прыпадаўся дзюбаю да акалельх галаваў, не мінаючы паважных лысінаў, а «казу» кину-

лася на сярэдзіну хаты, і ад яе паплыў па ўсім пакоі водар нагрэтае жытняе нівы. Застолле абудзілася ад здранцвення, заварушылася, загаманіла. А «казе», заўважыў Мікіта, было ўжо і не да скокаў, мабыць, моцна перажываў бедлага Грыбок з-за сваёй жонкі, што цяпер недзе цмокае Ігнацьку ў лысіну. Упала «казу» на падлогу, скурчылася, затрапалала капітамі, закаціла вочы. «Жораў» румзаў, вяселіўшы дзюбу, а «дзед» спяваў над «казою», як у царкве:

Ударылі казу
У левае вуха,
Пацякла з казы
Кривавая юха.
Пуц, каза ўпала,
Здохла, прапала...

Госці стоўпіліся вакол «казы», яны ўжо не смяяліся, бо, здавалася, «казу» кане не жартам. Гаспадар кінуўся па валяр'янку, але «дзед», перахапіўшы яго, паслаў па сала. Гаспадар нешта скеміў і прытарабаніў не толькі сала, але і нейкія кроплі. «Глытнуўшы», «казу» адплюшчыла хітрае вoка, чхнула, стрэльнула і вяселей задрывала капітамі. Значыць, раздумалася здыхаць.

Смяюцца, думаў Мікіта, смешна, што блазнуе, качаецца на бруднай падлозе «казу». Ці не таму ім смешна, што пад нагамі рагатае жывёліна, а мог бы быць хто-небудзь з іх? Вунь тая ссінелая паненка, і тая інтэлігентная барада, і шмат яшчэ хто з азяблай кумпані адчулі сябе людзьмі, а не козамі, а на «казу» ў думках перанеслі ўвесь бруд, што назбіралі ў жыцці, бо жыць і не выкацацца ў брудзе — хто гэта зможа, калі ён не святлы? Непрыстойныя думкі, непрыгожыя ўчынкі — усё злезла, як змяіная скура, а здавалася, не адмыць было нічым — ні вадой, ні віном. Усяго толькі прыйшла «казу» і змяніла бруд у смех, у жарт. І дзіва: вочы, у каго яны нават запылілі тлушчам, заліліся віном, сталі ясныя, нібы ў дзвядцят. Вунь у той паненкі — абведзеныя фарбай яны дагэтуль толькі і стралялі па мужыкох, не маючы іншага занятку. Цяпер яны заззялі нейкай дзвядцятнаю радасцю: якое шчасце, што «казу» не памерла, што «казу» ўскочыла на ногі.

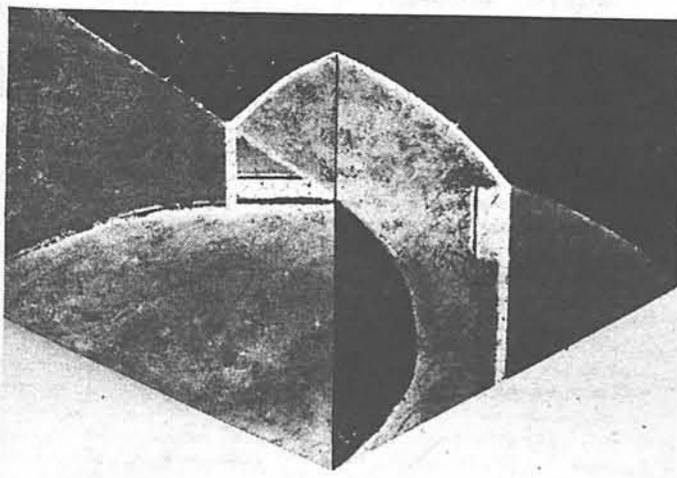
На момант усе забыліся, чаго сабраліся. А сабраліся ж пад'есці, выпіць, нагаварыць адзін аднаму словаў, якія нічога не значылі, пайсці потым у суседні зацяпнёны пакой і паптацця, прыцінуўшыся адно да аднаго потнымі цэламі, пад салодкі голас магнітафона. А назаўтра боль у галаве, пошукі піва і лянвія ўспаміны пра ўчарашняе — хто колькі выпіў, хто з кім спаў...

У кватэры, дзе ледзьве не павымарзела цэлае застолле, зрабілася гарача, і калядоўнікі выскачылі з яе, як з лазні, на мароз. Мікіта не лічыў, колькі яны пасля таго абыйшлі дамоў. Ішлі як па нейкім сутарэнні, траплялі з аднае лядоўні ў другую, і ўсюды стракаліся людзі, знянацку прыхопленыя сцюжай. Дзіва, але ніхто з іх як бы і не бачыў тае бяды, што здарылася з імі, займаліся кожны сваім, як і раней.

Былі ў сям'і, дзе муж і жонка па звычцы ляжылі паміж сабой, з віскам і змяіным сыканнем, а іхняе дзіця, хлопчык гадоў чатырох, роў. Мужык Мікіта ведаў, быў у яго некай у прыймальні, дзе ён, невялікі раённы начальнік, абыходзіўся з просьбітамі надзвычай ветліва, нават з тымі, у каго клёпкі нестала ў галаве. Служба ў яго была такая: выслухоўваць скаргі і пакрысе збіраць у сабе чалавечую злосць. А жонка настаўнічала і, мусіць жа, была гэтка ж цяпільная і далікатная нават з тымі боўдзіламі, што са школьнай лавы адразу ішлі ў калонію. От яны, далікатныя і стрыманыя, назбіраўшыся чалавечай злосці, вечарамі дзвядзілі паміж сабою. А хлопчык не мог сварыцца, бо ніякае злосці не меў, малы яшчэ быў, то ён толькі плакаў, плакаў... І не бачылі, што ўжо замарзаюць.

Працяг. Пачатак у № 34.

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ

Увагу сталічных аматараў вышуканага мастацтва прыцягвае даволі арыгінальная выстаўка, што дэманструецца ў мінскім Палацы мастацтва. Экспазіцыя яе складаецца з твораў мастакоў французскага горада Німа і беларускіх мастакоў аб'яднання «Форма». Кніга водгукаў поўніцца супярэчлівымі меркаваннямі. Адна горача вітаюць прадстаўнікоў нетрадыцыйнага мастацтва, адзначаючы цікавыя фармальныя і жыццёвыя пошукі аўтараў, а другія цалкам адваргаюць убацанае, нават абражаюцца на незразумеласць тых ці іншых твораў, цалкам адмаўляючы ім у мастацкасці. Сярод даволі аднастайных колеравых кампазіцый французаў прыемна здзіўляюць работы беларусаў С. Забаўчыка і С. Лапшы.

НА ЗДЫМКАХ: Ж. САРЭН. «Кампазіцыя»; Ж. ШАНЕЛЬ. «Карыда».

ЖЫЦЦЁ І ЛЁС СПЕВАКА МІКАЛАЯ ВОРВУЛЕВА

НЯЗГАСНАЯ ПЕСНЯ

— **МОЖА**, вы ведаеце Мікалая Ворвулеву? — пытаўся навучэнцы Лоеўскага педвучылішча пасля літаратурнага канцэрта.

— Раскажыце пра яго.

— Няма ў продажы пласцінак са спевамі Ворвулева.

— скардзіліся рыбакі ў Браславе.

— На гэтай сцэне тройчы выступаў Ворвулеў, — хваліўся ў Палацы культуры Ільнокамбіната ў Оршы.

— Ён прыязджаў у наш калгас, — казалі ў вёсцы Шчапанавічы, што на Ашмяншчыне. — Прайшло шмат гадоў, але ніхто з нас не можа забыць таго вечара.

Усюды помняць цудоўнага артыста. Глыбокі след застаўся ў душы кожнага, хто яго слухаў, хоць адзін раз. Людзі рознага веку любяць і шануюць яго, але ведаюць аб ім мала. Гэта і навяло мяне на думку напісаць пра спевака, які ў пасляваенны час на працягу многіх гадоў радаваў людзей незвычайным характаром свайго голасу.

...Быў без хмурынкі летні дзень 1951 года. І вось у небе ўзнікае пасажырскі самалёт. Робіць круг над аэрадромам і ідзе на пасадку. З кабіны спускаюць трап — вузкія металічныя драбінкі. Сыходзяць пасажыры, ланцужком крочаць да вакзальнай брамкі. Сустрэкаючы хвалюцца, шукаюць вачамі і не знаходзяць чалавека, якога так жадаюць бачыць. Мабыць таму, што ідзе ён апошнім, трымаючы вялізны аханап кветак, якія заслалі ягонае аблічча. Нарэшце гэты пасажыр праскочыў праз дзверцы, і яго абкружыла моладзь.

У той сонечны дзень я быў у аэрапорце, дзе ўпершыню ўбачыў Мікалая Ворвулеву. Потым з дня на дзень збіраўся паслухаць яго, ды неяк не ўдавалася.

Але яшчэ не чуўшы спевака, я ўжо добра ведаў яго імя. Бывала трапіш да знаёмых, абавязкова прыгадаюць Ворвулеву і шчыра параюць паслухаць яго. Зойдзеш у якую ўстанову — гаворка пра яго. Сядзіш у трамваі ці аўтобусе і раптам пачуеш яго імя. Нейк ад пасажыраў у цягніку я даведаўся, што яны едуць у Мінск на канцэрт Мікалая Ворвулева. Не заходзячы дамоў, я накіраваўся ў Дом афіцэраў, дзе быў абвешчаны канцэрт артыста. Білетаў у касе не было. Не пашанцавала і на «лішні» з рук. Выходзячы, сустраўся ў дварах з упаўнаважаным эстрады, які наладжваў мае

літаратурныя канцэртны ў Віцебску.

— Вы нарадзіліся ў кашулі — ашаламіў ён мяне зняпацку. — Есць справа.

— Нічога не разумею... — разгублена заміраў я.

— Няма часу тлумачыць. Даведаецеся пасля канцэрта. Хадземце, калі маеце ахвоту пастаяць.

Зала перапоўнена. Завяты адкідныя і прыстаўныя крэслы. Уздоўж сцяны ў партэры і на балконе стаяць тыя, каму не хапіла білетаў.

Наэлектрызаваны агульнай напружанай цікавасцю, я чакаў, што адчыніцца заслона і адбудзецца нейкі пуд. Балюся расчаравання. Хіба ж не здаралася, калі вакол нейкага імя ствараецца арэол, ідзеш з жаданнем пачуць ці ўбачыць шэдэўр, а яго няма.

З Ворвулевым нічога падобнага не здарылася. Характэрна гучаньня яго голасу адразу паланіла душу. Дыкця — бездакорная. Спявае без усялякага напружання, свабодна і лёгка. Але высветліць — ад умення гэта, ад майстэрства ці ад шчаслівых мажлівасцей прыродных — пакуль што не ўдаецца. Голас льецца ручаём, арганічна і натуральна. Плюс да ўсяго гэтага — яркі акцёрскі талент: тэмперамент, сцэнічная абаяльнасць, арганічны гумар, пачуццё меры, уменне трымаць увагу аўдыторыі, а яшчэ і прыгажонае аблічча.

Канцэрт суправаджаюць дружныя воплескі і словы захаплення. На сцэну нясуць запіскі з просьбай выканаць рознае — ад оперных арыя да папулярных у той час песень. Артыст нікому не адмаўляе і спявае нястомна. З усіх бакоў залы нясуць яму кветкі.

Я быў узрушаны і незаўважна для сябе выстаўў два канцэртныя аддзяленні.

На выхадзе з залы ў фаякаў мяне той упаўнаважаны эстрады.

— Хутчэй ідзіце за мною. Познаёмлю з Мікалаем Ворвулевым. Для канцэртаў у Слуцку вы патрэбны нам як вядучы і чытальнік.

За кулісамі спявак пераапраўнаўся. Накінуўшы на сябе пінжак і зашпіліўшы гузікі, падаў мне руку. Паціскаючы яе, я пачаў гаварыць пра сваё ўражанне ад яго канцэрта.

Ён не даслухаў.

— Кінь ты, на самай справе... Не дуры галавы! Спяваў і нічога асаблівага. Ведася, магу і лепей!

Мне спадабаўся таварыскі тон і прастата яго абходжання. Гаварыў, як з сябрам.

Я ведаў меншых за яго майстроў. Некаторыя вярнічалі, задзіралі насы. Здаралася, не заўважалі знаёмых, не адгадвалі на прывітанні. Не любіў такіх Ворвулеў і цураўся іх. Сам не фанабрыўся і высмейваў задавак. Аставаўся заўсёды шчырым, непасрэдным і па-дзіцячаму даверлівым. Да людзей ставіўся аднолькава, незалежна ад іх службовага становішча і заслуг. Самыя блізкія сябры лічылі яго нават залішне праставатым. Аднак яны ж здзіўляліся таму пераўвасабленню, якое адбывалася са спеваком, калі той выходзіў на сцэну. Там ён набываў нейкую велічнасць, нават загадкавасць.

З кожным днём гастролей на Слуцкіне мяне ўсё мацней і мацней чараваў Мікалай Ворвулеў. Чараваў не толькі сваім талентам, але і нейкай магутнай сілай абаяльнасці. Тады я канчаткова пераканаўся, што на сваім жыццёвым шляху сустрэў яшчэ аднаго чалавека з тых найвыдатнейшых людзей, якія не забываюцца ніколі.

Цікавы ён быў не толькі на сцэне, але і ў жыцці. У яго быў вулканічны тэмперамент, у душы кіпелі вулканічныя страсты, а ў вачах іскрылася нястрымная радасць. Быў увесь — парыві і рух. Здавалася, няма на яго стомы, нейтаймоўным заставаўся з раніцы і да ночы. Любіў і цаніў трапнае слова і дасціпны жарт. Даўжэй за ўсіх заліваўся смехам ад чужой і ад свай ўдалай выдумкі.

Увечары аддаваўся спевам. За кулісамі тоўпіліся іншыя ўдзельнікі канцэрта і замілавана слухалі. Кожнае выкананне чымсьці адрознівалася ад папярэдняга. Цікава было сачыць праз шчыльны кулісаў за паводзінамі ў зале. Здавалася, там не дыхалі. Вось заіскрыліся вочы і з'явіліся ўсмішкі на самых змрочных і сумных тварах. Умеў спявак стварыць патрэбны настрой у сваіх слухачоў.

Натуральна, мне захацелася як мага болей ведаць пра Ворвулеву. Зручным аказалася тое, што жылі мы ў адным нумары і, ўзбуджаныя пасля канцэрта, засыналі не адразу. Лежачы ў ложках, бясконца гаварылі. Нейк я папрасіў яго раскажаць пра сябе, і ён да глыбокай ночы варушыў сваю памяць. Раніцай я бегла занатаваў у дарожным бланкце асноўнае з таго, што пачуў.

МІКАЛАЙ ВОРВУЛЕУ нарадзіўся каля Дона ў вёсцы Паўлаўцы Варонежскай вобласці ў 1917 годзе. Яго бацькі-сяляне працавалі ад зары да зары, жылі бедна. Ледзьве ўзбіваўся на хлеб, каб пракарміць сям'ю з пяці душ і сяк-так апрануцца даматнанымі спосабам. Але не скардзіліся і не сумавалі. Вечарамі і ў святочныя дні спявалі. У бацькі быў бас, у маці — сапрана, у брата — барытон, у сястры — кантральта.

Хата Ворвулевых не пуставала. У ёй заўсёды былі людзі. Не толькі аднавяскоўцы, але і з суседніх вёсак і паселішчаў. Яны мелі ахвоту паслухаць, на нейкі момант адысці ад вечных клопатаў і сумнай аднастайнасці жыцця.

Бацька ў пошуках падзробку ездзіў з канём да чыгуначнай станцыі, падвозіў людзей. Адночы ўзяў з сабою Колю. З таго часу ўжо не выязджаў без яго, бо хлопчык спяваў у дарозе, у

выніку даход павялічыўся: ахвотнікаў ехаць на іхны падводзе стала болей...

У 1934 годзе Мікалая залічылі ў студэнты чыгуначнага тэхнікума. Хлопец стаў наведваць драматычны гурток. Вельмі спадабаўся педагогам у ролі Нязнамава ў спектаклі па п'есе А. Астроўскага «Без віны вінаватыя». А як спевака выявілі там яго не адразу. Падрос і пачаў саромецца спяваць у прысутнасці людзей. Цалкам аддаваўся спевам, калі быў адзін, дзе-небудзь на лузе каля рэчкі альбо ў полі. Але як ні хаваўся — яго падслухалі. Сябры пачалі ўпрошваць яго спець са сцэны. Потым усе наперабой сталі запэўніваць, што ў спевах і толькі ў спевах ягонае прызванне. У далейшым ужо ніводзін студэнцкі канцэрт не адбываўся без яго ўдзелу.

Аляксей СЛЕСАРЭНКА.

НА ЗДЫМКУ: Мікалай ВОРВУЛЕУ з сынам Міколам за кулісамі ў час спектакля «Князь Ігар».

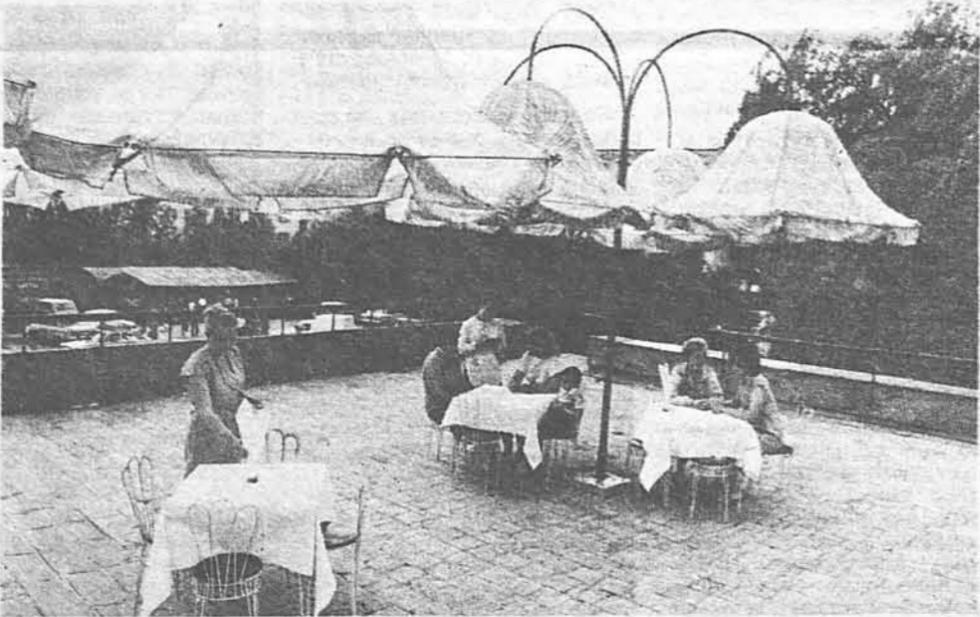
**НА АЎТА-
СТРАДЗЕ
БРЭСТ—
МАСКВА**

Праязджаючы па сучаснай аўтастрадзе Масква—Брэст, нельга не заўважыць паварот на старую дарогу, што злучала гэтыя гарады яшчэ ў мінулым стагоддзі. І праходзіць яна цераз адзін са старажытных, багатых на гістарычныя падзеі малых гарадоў Беларусі — Бяроза. Першае дакументальнае ўпамінанне аб ёй, як аб невялікім пасяленні, адносіцца да 1477 года. Вядомасць гэты бярозавы край набыў з часу заснавання там у XVII стагоддзі каталіцкага манастыра ордэна картузаў. Адсюль і назва — Бяроза—Картузская [ці Картуз—Бяроза]. Сёння ад былога манастырскага комплексу захаваліся толькі частка сцяны адной з вуглавых вежаў, узная брама і рэшткі званіцы. Змянілася і аблічча горада. Побач з гістарычнымі помнікамі выраслі новыя мікрараёны. Ва ўсе часы славілася Бяроза сваімі майстрамі. Няма ўмельцаў, якія данеслі да нашых дзён многія старажытныя рамёствы, жыве ў Бярозе і сёння. Ёсць тут і фальклорныя калектывы, удастоеныя звання «народных». А гэта значыць, што гісторыя Бярозы—Картузскай працягваецца.

НА ЗДЫМКАХ: толькі частка сцяны адной з вуглавых вежаў і узная брама захаваліся ад Картузскага манастыра, пабудаванага ў XVII стагоддзі; Янаў ШАУЧУК — вядомы на ўсю Беларусь майстар па вырабу народных музычных інструментаў — карэнны жыхар Бярозы; Бяроза сёння. Летняе кафэ.

Фота У. МЯЖЭВІЧА.

У ЗАМЕЖНЫХ КЛУБАХ

Сёння каля 20 беларускіх спартсменаў абараняюць гонар самых розных каманд замежных краін. Усе яны, несумненна, сапраўдныя «зоркі» беларускага спорту. Аднак там, на новай спартыўнай ніве, зарэкамендаваць сябе пакуль што змаглі не ўсе. Думаецца, найбольшых поспехаў дасягнуў былі вучань нашага славутага вола-та Аляксандра Мядзведзя Ваха Яўлоў — заслужаны майстар спорту СССР, чэмпіён Еўропы 1984 і ўладальнік Суперкубка 1985 гадоў па вольнай барацьбе. Ваха заключыў на тры гады кантракт з вядомай у свеце японскай школай па кэччу, якую ўзначальвае Антоніо Інокі. В. Яўлоў стаў у мінулым годзе чэмпіёнам свету і ўладальнікам Кубка свету па кэччу.

Паўных поспехаў дасягнуў і футбаліст Сяргей Алейні-

каў, які апошні год правёў у радах славутага італьянскага клуба «Ювентус». У сезоне, які закончыўся крыху больш двух месяцаў назад, «Ювентус» заваяваў адзін з ганаровых прызоў еўрапейскага футбола — Кубак УЕФА. І, паводле водгукаў прэсы, выхаванец беларускага футбола зарэкамендаваў сябе даволі няблага. Праўда, новае кіраўніцтва турынскай каманды аб'явіла аб адмове ад паслуг Алейнікава... Цяпер ён будзе выступаць за італьянскі «Лечэ».

Пасля чатырох месяцаў, праведзеных у клубе другога дывізіёна англійскага футбола — «Брайтане», пераведзены ў вышэйшы клас — каманду першага дывізіёна «Саўтгемптан» другі былы паўабаронца мінскага «Дынама» Сяргей Гоцманаў.

Што датычыць баскетбалістаў, то заслужаны майстар

спорту, неаднаразова чэмпіёнка кантынента, капітан мінскага «Гарызонта» Галіна Савіцкая цяпер выступае ў іспанскай «Навары»; яе былыя сяброўкі Ірына Губа і Наталля Ткачова — у балгарскай камандзе «Электрон» са Стара-Загоры. Дарэчы, гэта каманда — чэмпіён Балгарыі.

І яшчэ некалькі імёнаў. Хакіст Сяргей Тукмачоў выступае зараз за адзін з французскіх клубаў; валебалістка Таццяна Шапавалава — у Італіі, веласпедысты Алег Логвін і Ігар Сумнікаў — за вядомую прафесійную каманду «Альфа-Люм». За італьянскую каманду «Арціджыя» сёлага будзе гуляць шматразовы чэмпіён Савецкага Саюза, ўладальнік Кубка СССР і Еўропы, алімпійскі чэмпіён гандбаліст Георгій Свірыдзенна.

НАТАТКІ БІЕЛАГА

ЗА ВОКНАМІ ЖНІВЕНЬ

З першымі жнівеньскімі днямі адчуваецца набліжэнне восени. Нібыта і лета яшчэ як лета. У лесе ўся трава стаіць зялёнай. І кветак яшчэ мноства па лясных палянках разбеглася. Сонца таксама грэе па-ранейшаму шчодро і гарача.

Але ўсяму сваё пара. Ужо пазвоньвае залацістай лістотай кучаравая бяроза, страчвае звыклую зялёную афарбоўку шырокае лісце арэшніку, лёгкая чырвань зайграла ў дрыжачых кронах асіні. І з кожным днём яркіх колераў у прыродзе ўсё больш і больш. Яны — не толькі ў мудрагелістай мазаіцы лістоты і разнатраўя, але і ў мностве асенняй ягады і іншых лясных пладоў. Чарніцы, якіх было багата ў ліпені, змяняюцца ярка-чырвонымі гронкамі брусніц і талакнянкі, напоўненымі вішнёвым бляскам буйнымі пладамі журавін, ядавітымі вочкамі воўчага лыка, важкай мясістай ажынай. Набываюць спецыфічны карычневы колер і прыкметна вылучаюцца сярод лістоты спелючыя арэхі і жалуды.

Жнівень — разгар уборачнай пары. Жнівень, серпень — так па-рознаму называюць яго ў народзе. У першых чыслах заканчваецца касавіца азімых. Затым, быццам караблі ў бязмежным акіяне, плывуць па залацістым полі ў напрамку ангараў грузанячы вераніцы машын з пшаніцай, ячменем, аўсам. Да канца месяца і грэчка высыпае. А там і на іншыя палі паспяшыць трэба. На чарзе лён, бульба, капуста. Адлежвацца няма калі. Вырашаецца лёс доўгага працоўнага года. Запаўняюцца склады і элеватары. Усяго трэба нарыхтаваць з запасам.

Гэтак сама, як і чалавек, стараюцца дзікія жывёлы. Яны спяваюцца напоўніце свае зімовыя кладокі. Зіма наперадзе доўгая. Голад — не цётка.

Цягаюць зерне ў глыбокія норкі мышы і землярыкі. Пацукі імкнуцца адраваць ласы кавалак ад чалавечага ўраджая.

А вось большасць лясных насельнікаў здабываюць сабе корм «сумленнай працай». Нават і карысьць пры гэтым людзям прыносяць. Сойкі і арэхайкі, што прыляцелі з тайгі, без стомы збіраюць шышкі, арэхі і жалуды. Шукаючы для сваіх запасаў патаемныя месцы, разносяць іх далёка ад месца збору і хавваюць пад каранямі, у глебе, сярод ламачча ці проста ў моху або ў густой траве. Не ўступаюць ім вавёркі, лясныя палёўкі. Па дарозе да кладовак частка насення і пладоў губляецца. Аб іншых сховішчах звяркі і птушкі потым проста забываюцца. А яны возьмуць і прарастуць на наступны год. І зазелене раптам вясной закінуты пусты куток арэшнікам ці клёнам. А рассяленне дуба і ўвогуле толькі дзякуючы лясным птушкам адбываецца. Усё ўзаемзвязана, і карысьць узаемная.

Памацнелі і ўзняліся ў паветра глушцы і цецяркі. Падраслі маладзья барсучанята. Заканчваецца лінка ў ваўкоў і лісіц. Узмоцнена харчуюцца, назапашваючы падскурны слой тлушчу, мядзведзі. Асабліва любяць яны пасвіцца ў гэты час на аўсах. Вялікімі лапамі зграбае тапун недаспелыя салодкія мяцёлкі і высмоктвае з іх пажыўную малочна-васкавую вадкасць.

Птушкі ўжо збіраюцца ў чароды. Першымі рушаць у далёкі шлях стрыжы, ластаўкі, за імі — івалгі, гарышчосткі, зязюлі. А даўно ўжо падужэўшая моладзь шпакоў пад наглядом «старой гварды» вырабляе паветраныя піруэты, нібы з усёй адказнасцю рыхтуецца да цяжкасцей працяглых пералётаў.

Усё менш у паветры насякомых. Знікаюць матылі — крапіўніцы, капусніцы, соўкі, лімонніцы. Пчолы спяваюцца ўхапіць апошняю важкую ношку асенняга медазбору. Цяпер яны пераключыліся на духмяныя дробныя кветачкі верасу. Верасовы мёд, хаця і гаркавы, але каштоўны. Цёмна-жоўты, іншы раз з карычнева-чырвоным адценнем, вызначаецца шчыльнай кансістэнцыяй і хутка згушчаецца дзякуючы багатаму бялковым рэчываў.

Больш доўгія ночы мясцям прахалоду вадаёмам. Усё часцей сцелюцца туманы, цяжэюць ранішнія росы. «Цвіценне» вяды спыняецца. Яна становіцца чысцейшай і больш празрыстай. Рыба пачынае паводзіць сябе больш актыўна.

Ну і вядома жнівень — гэта перыяд грыбоў. Ні адзін месяц так не багаты на грыбы, як жнівень. Гэта і ўсім вядомыя падасінавікі і падбярэзавікі, лісічкі і рыжыкі, ваўнянкі і грузды, маслюкі і шампіньёны. Сапраўдны лясны склад расліннага мяса. І гэта без перабольшання. Па ўтрыманню мінеральных рэчываў грыбы сапернічаюць з фруктамі. У сушаных баравіках удвая больш бялкоў, чым у ялавічыне, у тры разы больш, чым у рыбе. Экстракты і пахучыя рэчывы, што маюцца ў грыбах, павышаюць апетыт і робяць станоўчы ўплыў на ўвесь арганізм. А колькі асалоды ад іх збору!

Вячаслаў СТОМА.

Усе, хто хоча падтрымаць «Бацькаўшчыну» і тым самым дапамагчы ёй у здзяйсненні задуманага, у ажыццяўленні яе планаў і спраўджанні намераў, могуць зрабіць гэта, пералічыўшы сродкі на наступныя рахункі:

№ 700510 у Белжылсацбанку,
№ 000700704 (валютны) у Знешгандальбанку СССР
з паметкай: «Аргкамітэту «Бацькаўшчына».

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Зак. № 1126.